

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

**ÇANAKKALE
SERAMİK
fayansları**

banyo
ve mutfagınız
için

sıhhi

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

352

Folklor: 129)

13 Mart 1979

13/11

Devlet Kütüphanesi

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1978

İÇİNDEKİLER:

Türk Halk Oyularında Uzmanlaşma	Hamit ÇİNE
Urfa Folklorik Tıbbından Örnekler	Dr. Ayşegül DEMİRHAN
Sancı Pelidi ve Hamza Taşı Efsaneleri	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Hayvan Seslerinin Dillerdeki Yankısı	Kurtul ALTUĞ
Yozgat Bilmeceleri — I —	Muhsin KÖKTÜRK
Naldöken Tahtacılarında İnançlar, Bilgiler, Tekerlemeler	Rıza YETİŞEN
Kitaplar Arasında: «Anadolu Büyüleri»	Konur ERTOP
Eskişehir Kadın Oyunları ve Giyimleri	Alaattin ZENGİN
Abone ve okuyucularımıza	T.F.A.
Konya'da Kuşçuluk ve Kuşlar — II —	Mahmut SURAL
Kutu Deresi Söylencesi	Ali Rıza ÖNDER
Mir'âti'nin Bir Destanı	Hayrettin İVGİN
Kerkük Ninn'leri	Çoban BEŞİRLİ
Prizren'de Türk Man'leri — III —	Nimetullah HAFIZ
Geçen Ayların Folklorla İlgili Olayları	I. Ü. NASRATTINOĞLU
Dergimizin cilt ve Sayıları	T.F.A.

BIZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 353

KURUŞ : 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

353

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 353

ARALIK 1978

YIL : 30 — CİLT : 18

TÜRK HALK OYUNLARINDA UZMANLAŞMA

[Cemil Demirsipahi'nin hazırladığı, T. İş Bankası'nın bastırıldığı «Türk Halk Oyunları» adlı kitap üzerine görüş ve eleştiriler].

Yazan : Hamit ÇİNE

Türlü zenginliklerle dolu olan Halk Kültürü müzün içinde, her bölge ve yöre folklorunun ayrı bir yeri ve değeri vardır.

Folklorumuzu bir ağaca benzetirsek, türkülerimiz ve oyunlarımız, bu ağacın bol meyva veren iki dalı gibidir.

Atatürk, bu gerçeği «Efendiler, şu görmüş olduğunuz sazın bağrında bu milletin kültürü dile geliyor» diyerek belirlemiştir.

Halk türkülerimizi ve halk oyunlarımızı araştıran veya eleştiren yazarlara, profesyonel yada amatör sanatçılara ve kültür kurumlarına daima ilgi ve hayranlık duydum.

Duyguların, doğal ve tarihsel kültürlerin oluşturduğu folklorumuzu tanıtmak, sevdirmek ve sürdürmek amacı ile çaba gösterenleri özden duygularla selâmlıyorum.

Bu çabayı gösterenler, çoğunlukla amatörler, dernekler ve yöresel araştırmacılarıdır. Maddi bir çıkar gözetilmeden yapılan, gazetelerde, dergilerde ve il yıllıklarında yayınlanan bu çalışmalar, bilimsel araştırmalarda kaynak olarak kullanılabilirler.

Tarihten folklorlara kadar her konuyu işleyen il yıllıkları, gönüllü komisyonların sabırlı ve sürekli çalışmalarının ürünüdür. Tek amacı kültüre hizmet olan ve çalışmalarıyla Türk kültürüne büyük katkıda bulunan bu görevlileri beğeni ve övgü ile anmayı görev sayarım. Bu arada birçok yokluk ve güçlüğü rağmen yola çıkarak Burdur İl Yıllığı'nı hazırlayan komisyon üyeleri ve ko-

misyon başkanı sayın Hüsamettin Tanış'ı da yürekli girişimleri ve başarılarından ötürü kutlarım.

!*

Sayın Cemil Demirsipahi'nin gerçekten iyi niyet ve emek harcıyarak hazırladığı anlaşılacak «Türk Halk Oyunları» adlı kitabını inceledim. Kitapta, benim de yazar olarak yer aldığım 1967 «Burdur İl Yıllığı» kaynak alınmış ve yer yer eleştirilmiştir.

Sayın Demirsipahi kitabının Önsöz'ünde «Bu geniş konuda kişinin eksikliği kuşkusuzdur. Görebilenler için bu eksikliği gidermek ulusal bir görevdir», diyor ve Önsöz'ü «Dostça» sözcüğüyle nokt alıyor. Bu cümlenin anlamına uygun olarak kitapta yöremle ilgili olarak gördüğüm eksiklik ve hatalara değinmeyi ulusal bir görev sayıyorum.

1 — Önce Boğaz havasından başlayalım. «Boğaz» sözcüğünün Türkçe Sözlük'teki anlamlarından biri «Boynun ön kısmı ve bu kısmı meydana getiren organlar» diye belirtilmektedir.

Yörede, «Boğaz» denince, başparmağı gırtlak üzerine dayayıp değişik tonlarda baskılar yaparak ses yardımıyla bir müzik meydana getirmek anlaşılır. Daha doğrusu müzik insanın boğazında oluştuğu için boğaz adeta bir çalgı olarak kabul edilmiştir. Yörede gırtlakta çalınana «Boğaz», cura veya bağlamada çalınana «Boğaz Havası» demekle ayrımı yapılır. (Bur-

BANKANIZI SEÇTİNİZ Mİ ?

demek ki görüşünüz kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI
EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

(Folklor : 128)

(Radar Reklâm : 129)

ağzınızda eşsiz
grin[®]
duygusu

eşsiz grin duygusu
yaşamın ağzında
her gâlaceğinizde belli olur
parıl parıl sağlıklı dişler

grin
seffaf yeşil hoş kokulu
diş macunu

dur İl Yıllığı - 1967).

Sayın Demirsipahi kullandığım «Şekil» sözcüğüne takılarak «Bağlama ile çalınan, Boğaz havasının yörede çalınış «biçimidir» diyor. (Sayfa: 341). Biz «Şekil» ve «Biçim» sözcüklerinin anlam bakımından özdeş olduğunu kabul ederek ve yörede halk tarafından «şekil» sözcüğünün kullanıldığını dikkate alarak cümleyi düzenledik. (Şekil; dış görünüş, biçim veya bir kavramın, düşüncenin, olayın veya eylemin değişik oluş tarzı. Tür, nevi, çeşit) -M. Larousse-

Kaldı ki, bizim «şekil» dememizi kinayarak «biçimi» öneren sayın Demirsipahi kitabında bu iki sözcüğü özdeş anlamda kullanmaktadır: «Bağlama çalınışında görünüş (Sayfa: 183)». «Ayakta çalınış şekilleri». Aynı sayfadaki resmin altında ise «Bağlamanın ayakta çalınış biçimi» yazılı.

2 — Boğaz havası denilince kesinlikle gurbet havası ve buna bağlı olarak Teke oyunları, bilhassa zortlatmalar akla gelir. Yani boğaz oyun havaları da Teke oyun havalarıdır. Teke zortlatması boğaz havasının vazgeçilmez bir unsurudur.

Teke zortlatmalarının -zortlama- pek çok ezgisi vardır, fakat oyun'u tek tiptir ve bunun adı da Teze Zortlatması'dır. Örneğin Yayla yolları, Menevşeli, Eli elekli gelin, Bahçalarda bir kuzu, İspanaktan er çıkar gerdeme, Ak koyunum yüz olsa, Dımdan, Hada... vb. gibi.

Oyunlar boğaz ile de, bağlama ile de çalınsa gene zortlamadırlar. Teke zortlatmalarının boğaz oyun havası denmesinin nedeni budur. Boğaz gaydası denmesinde ayrı bir anlam vardır. Buradaki «gayda» sözcüğü çalgı anlamındaki «gayda» sözcüğünün özdeşi değildir. Gayda; kaide, makam demektir. «Tutturmuş bir gayda gidiyor», «Bir gayda tutturmuş çalıyor» gibi.

Çoğunlukla boğaz ile Teke zortlatmaları çalındığı için bu oyunlara «Boğaz gaydası» adı verilir. (Kaba ardıç kıvrak bir gaydadır, H. B. Yönetken, Derleme Notları, sayfa: 153).

3 — Kesinti zeybekleri: Aslı, yörede «gurbet kesintisi»dir. Gurbetin anlamını sanırım bilmeyen yoktur, özlem duygusunu dile getirir. Kesinti zeybeklerini bir tür olarak göstermemizin nedeni bu zeybeklerin genel adlarından başka özel adları ile de anılmalarıdır. Örneğin: Kâzım zeybeği, Avşar zeybeği, Çiftlik zeybeği gibi. Nitekim kesinti değimi, hüzün veren, acıklı türkü veya uzun havanın -Gurbet havası, sonuna o türkü veya uzun havanın ayağına uygulanmış bir zeybek havasının bağlanmasını ifade eder (Burdur 1967 İl Yıllığı, sayfa: 220).

Yörede ister sözlü, ister sözsüz olarak çalınsin, oyun müziğine «Zeybek havası» yada «Oyun havası» denir. «Hava çekiyor» demek, türkü söylüyor, demektir. Oyun havası veya zeybek havası istendiğinde, sözlü veya sözsüz oyun oynanan ezgiler çalınır.

O halde sayın Cemil Demirsipahi böyle anlasa da anlamasa da köydeki gerçek ve köylüdeki anlayış budur. «Konumuz «folklor» olduğuna göre uzmanlara, çalışma alanı seçtikleri yörelerdeki uzun yılların getirdiği deyimleri çözümlemek düşer. Bu deyimleri kişisel anlayışları doğrultusunda tarif ve tefsir etmek, folkloru ve folklor araştırmalarını ancak dejenere eder.

Kaldı ki bu anlayış yalnız benim yöremde değil tüm Anadolu'da geçerlidir. Bunun en belirgin kanıtı yıllardan beri Türkiye radyolarında «Sazlardan oyun havaları», «Bağlama takımından oyun havaları dinleyeceksiniz» tarzında sunulan programlarda sözsüz oyun müziği dinlememizdir.

4 — «Türk Halk Oyunları» adlı kitabın 364. sayfasında «Serenler Zeybeği»nin figür gurubları gösterilmiş ve «El çırpma», «El çırparak kollu yürüme» diye iki figür belirtilmiş. Bu figürlerin Burdur'da olmayıp, Afyon'da oluşu, sayın Demirsipahinin söylediğinin aksine, Serenler zeybeğinin Burdur'a ait olduğunun kanıtıdır. Zira bu iki figür Burdur zeybekleri karakterine uymaz. Serenler zeybeği Burdur yöresinde, yörenin karakterine uygun olarak oynana gelmiştir. Afyon yöresi, zeybeğe, adı geçen iki figürü katarak, yani değiştirerek uygulamıştır. Serenler demek Burdur demektir.

5 — Sayın Demirsipahi, «Dattiri» ve «Gak-kili» kelimelerini Burdur ve Tefenni'de Teke oyunları adları olarak belirlemiştir. Sayfa: 341. Bu deyimler ne Burdur'da ne de Tefenni yöresinde kullanılmaz. Bunlar Teke zortlama ve Teke zeybeklerine Isparta ve yöresinde verilen adlardır. Burdur yöre halkı bu kelimeleri kullanmadığı gibi, tanımaz bile. Araştıranın bu yargısı, uzaktan tanı koymanın doğal yanılığısına güzel bir örnektir. Bir başka deyişle sayın Demirsipahi'nin yöntemi hatasıdır.

6 — Aynı kitabın 342. sayfasında Teke zortlatmasının «Sipsi ile çalınıp oynanmasına sipsi adı verildiği» belirtilmiş. Teke zortlatması hangi sazla çalınırsa çalınsin adı değişmez. Sipsi yörede yaygın olarak kullanılan nefesli bir sazdır.

7 — «Teke oyunlarının yöresel incelemesi» bölümünde «Teke zortlatmalarından önce Guval

çalınmakta ve yüksek hız ve tartımla zortlamalara geçilmektedir» deniliyor (Sayfa: 339). Guval'ın kaval olduğu da ayrıca belirtilmiş. Aynı zamanda gurbet havası anlamında olduğu açıklanarak yöre ile ilgili olarak hep bu sözcük kullanılmış (Sayfa: 340).

Geniş bir yörede gurbet havalarına (uzun hava), yalnız bir kesimde «Guval» da deniyor diye bu deyim genellemek kanımca sakıncalıdır ve «gurbet havası» deyimini kullanması daha doğru olur. Aslında «guval» kelimesi yanı sıra «gaval», «goval» kelimeleri de kaval anlamında yörenin değişik kesimlerinde kullanılır. Bu eş anlamlı kelimeler konuşma dilinde K ve A harflerinin değişikliğe uğraması sonucu doğmuştur. Örneğin Tefenni'nin Karamusa ovasında «Yünüm» şenliklerinin yapıldığı Kırkpınar çayının çevresindeki köylerde ağabey'e «gaga», «gıga» derler. Ağabey, ağa, aga, gaga, gıga kelimeleri eş anlamlıdır. Burada da ağabey ve ağa yerine yöreyle ilgilidir diyerek en az kullanılan «gıga» sözcüğünü esas almak hatalı olurdu.

Evet Teke zortlatmalarından önce genellikle gurbet havaları çalınır veya söylenir. Bu, kaval ile olabildiği gibi bağlama, zurna veya sipsi ile de olur. Mühim olan sazın cinsi değil, çalınan havadır.

8 — Kitabın 342-343 sayfalarında «Teke oyunlarından örnekler» başlığı altında Silifke oyunlarından «Teke» oyunu olarak adlandırılması diyebilirim ki bana ters gelen en çarpıcı yanılığı olmuştur. Kitabın yazarı ve ciddiyeti ile bağdaşmayan bu hatayı bir talihsizlik olarak kabul ediyorum. Bu iki yöre oyunları arasında parmaklardan topuklara, baştan bele kadar farklılıklar vardır. Bu durum profesyonel olmayan oyun meraklılarınınca dahi ilk planda kolayca hissedilebilir.

Teke yöresinde yaşayanların çoğu yürüktür. Yahut bu oyunlar yürük oyundur, ama, İçel'dekilerle bağlantısı yoktur. Boğaz, zortlamalar, Kabardıç, Teke zeybekleri, gurbet havaları işte bunlar Teke türkü ve oyunlarıdır. Bengi, Mengi, Keklik, Tımbıllı, Mandilli, Portakal gibi oyunlar Teke oyunlarından ayrı tarzda oluşmuş oyunlardır. Kültürler birbirini etkiler, fakat ayrıntılar ve kökler araştıracının gözünden kaçmamalıdır.

9 — Sayın Cemil Demirsipahi kitabının 339. sayfasında zortlama için «Tingildeme, tek ayak üstünde sekme, bir ayak üstünde oynar gibi se. kerek tüyme'dir» deyimlerinin İçel yöresinde kullanıldığını yazıyor. Oysa ki bu deyimler daha çok Burdur ve Teke yöresinde kullanılır. (Bak: H.

B. Yönetken, Derleme Notları - 1 -, sayfa: 12).

10 — Aynı kitabın 341. sayfasında ise Avşar beyleri için «Tefenni yöresinde efce oynanmaktadır, bazı yörede ise zortlama gibi oynanmaktadır», denilerek Avşar beyleri havasının zortlama tipinde oynandığı ifade ediliyor. Efce oynanan Avşar zeybeğidir. Uzun havası oynanmaz. Avşar beyleri Teke zortlaması olarak oynatılırsa 600 yıllık folklor altüst olur.

11 — Kitapta sayın Demirsipahi tarafından Avşar zeybeğinin notasının 8/2 ölçü ile yazılması hoş görmek bizim için olanak dışı bir yanılığ olur. 9 zamanlı mükemmel bir zeybek havasını 8 zamanlı dizerek 6 yüzyıllık geçmiş hiçe saymak, kişinin hayal gücü ve büyüklük duygusunu yansıtır. İnadına bu yörede ne 8/2 lik, ne de 4/4 lük hiçbir zeybek oyunu yoktur. (Bak: Sözsüz Oyunlar, nota no: 169, derleyen C. Demirsipahi - T. Özdil).

12 — Beş kardeş zeybeği (bestem) 9/4 lük ağır bir zeybek havasıdır. Sayın Demirsipahi keza bunu da Antalya mahreciyle 4/4 olarak derlemiş veya yeniden bestelemiş. (Sözsüz Oyunlar, nota No: 156). Bu zeybek havasını Türkiye radyolarında ilk kez çalan kişi olarak sayın Demirsipahi'ye katılmama olanak bulamadığımı takdirine bırakıyorum.

13 — «Şu Çavdır'ın hanları», zeybek oyunu olarak belirtilmiş (sayfa: 371). Halbuki bu bir eşkiya havası olup, yörede asla bunun bir oyunu yoktur.

14 — Kitaba göre Bucak serenler zeybeği Çavdır'dan derlenmiş (Derleyen C. Demirsipahi - T. Özdil, nota No: 172). Adı üstünde Bucak serenleri, Bucak ilçesinin ova köylerinde davul zurna ile çalınıp oynanmaktadır. Müsaadeleriyle söyleyelim ki, tarafımızdan derlenmiş olup, radyo repartuarlarına girmişdir.

15 — Kitapta pehlivan havası olarak belirtilen «Kabaardıç», daha çok ayak ve topuk hareketlerinin belirgin olduğu iki zamanlı bir Teke oyundur. Pehlivan havası değildir. (Sözlü Oyunlar, nota No: 228).

16 — Kitabın 365. sayfasında «Gezenleme havası Acıpayam zeybeklerinden biridir» ifadesi de yanlıştır. Ama yazının devamı gerçeğe uygundur: «Oyuncu oyundan önce Zeybek düz yürüyüşünü yapar...»

Ancak Burdur, Isparta, Antalya ve Denizli'de gezenleme yöresel bir anlam taşır. Gezenleme her zeybek oyunundan önce yapılan gezinmedir. Oyuncu ortaya çıkınca, davul zurna veya bağlama ile zeybek havasının sözlü veya sözsüz-

kısmı çalınır. Oyuncu bu hava ile gezinir. Çalimla, gururla, heybetle, ölçülü ve duraklamalı adımlarla kollarını da yana salıvermiş olarak bir kaç kez dolanır. Amaç toplum heyecanını yenmek ve oyuna ısınmak, hazırlanmaktır.

Her zeybek oyunundan önce ve hatta her oyuncu değişiminde böyle hareket edilmesi geleniğin icabıdır.

17 — Kitabın ilgi çeken bir başka yönü daha var. Sanki ekip halinde derleme taraması yapmış gibi, yöremle ilgili birçok türkü ve oyun havalarının notaları üzerinde adımı, sayın Demirsipahi'nin ve başkalarının adlarıyla birlikte gördüm. Bugüne kadar kendisiyle karşılaşma olanağı bulamadığım sayın yazarla ve diğerleriyle birlikte derleme yapmış olmayacağım bellidir. Yeter ki kitap yazma tekniğinde henüz bizim bilmediğimiz yeni bazı yöntemler gelişmiş olmasın.

Türk halk oyunlarını konu olarak işleyen bir yazar, uzmanlaşmaya önem vermelidir. Derlemeler kişisellikten ve duygusalıktan arınmalı, toplum verilerine dayalı olmalıdır.

Yöresel bir oyun ekibi veya köyünde türkü çalıp söyleyen kimseler konunun bilincine erişemedikleri için, bilimsel yönden değerlendirme yapamazlar. Ancak, aydın ve aktif kişiler olarak yörelerinde uzun yıllar konu ile ilgili çalışmalar yapanlar gerçek kaynak niteliğindedirler. Bunlar bilinçli olarak konunun derinliğine inen uzmanlaşmış kişilerdir.

Her bilimde olduğu gibi folklorda da uzmanlaşmanın önemi büyüktür. Ancak bölge ve yöre folkloru başlı başına bir uzmanlık konusudur.

Bölge ve yöre oyunları; yalnız müzik olarak (oyunsuz) ezgi veya türkü niteliğindedirler. Oyun ve müzik birbirine bağlı iki unsur olmakla beraber, haiz oldukları tavır, karakter, duygu, anlam ve yapı özellikleri yönünden oyunların üzerinde hassasiyetle durulması gerekir. Oyunları değerlendirebilmek, karakteristik özelliklerini farkedebilmek ve benzerlerinden ayırabilmek için, kültürün yanısıra beden ve ruh ile birlikte bizzat yaşamak gerekir. Günlük turistik gezilerle ve adres sorar gibi ilk rastlanandan edinilen bilgilerle bir yörenin folkloru öğrenilemez.

Bu tür eserlerde amaç köprüyü ilk geçmek değil hedefe ulaşmak olmalıdır. Şüphesiz kusursuz bir eser meydana getirmek olanaksızdır. Ancak uzmanlaşma ile bu kusurlar yok denecek

Bize gelen KITAPLAR

● Dr. Ensar Aslan: «DOĞU ANADOLU SAZ ŞAIRLERİ». İkinci Kitap. Birinci kitap «Çıldırli Aşık Şenlik»in devamı, Recep Hafzı, Yusuf Zülâli, Cemal Hoca, Sabit Müdâmi'nin hayatları, edebî kişilikleri ve şiirleri verilmektedir. Eserin başında yazarın bir Önsöz'ü, sonunda da Bibliyografya ve geniş bir Sözlük yer almaktadır. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 498, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 90, Araştırma Serisi No. 74. Kitap, 24 X 17 cm boyunda, X + 284 sayfa, 50 lira (Erzurum, 1978).

● Dr. Şenel Önal: «GÜZEL SES ÇIKARMA SANATI». Mesleği ses ile ilgili olanlar için. Ses, Sesin fizyolojisi, Sesin yüksekliği, Sesin perdeleri, Sesin oluşumu, Ses kusurları, Psikiyatrik, Teknik, Dış sebepler, Sesin korunması, Kusursuz sesin anlaşılması, Sesin cinsleri, Bas, Bariton, Tenor, Ses Eğitimi, Nefes çalışmaları, Ses tellerinin kumandası, Vokallerin kullanılması, Çalışmalar ve diğer özellikler ile Tıp ve Müzik bilimini içeren Kaynakça. Seslerin ve hareketlerin resim, şema ve nota ile açıklamaları, konu ile ilgili ezgilerin notaları. Kitap isteme adresi: P.K. 418, Aksaray - İstanbul. Türk Halk Musikisi Ansiklopedisi yayını. Eser, 23 X 16 cm boyunda, 60 sayfa, 100 lira (İstanbul, 1978).

● Haşim Nezihî Okay: «ÖMRÜMDEN YAPRAKLAR». Şiirler. Şairin 1935 den bu yana yazdığı şiirler. Okuyucularına, Şiirlerim için adlı şiirlerden sonra yer alan 148 şiir Yaşama sevinci, Kendi Dünyam, Sevgi üstüne, Biz insanlar, Atatürk ve devrim şarkıları, Ağıtlar, Onlar için (Gençlik esintileri), Eski dille ara başlıklı bölümlerde verilmiş. Kitabın sonunda arka kapakta şairin bir fotoğrafı ile biyografisi verilmiştir. Eser, 19,5 X 13,5 cm boyunda, 184 sayfa, 25 lira (İstanbul, 1978).

kadar azaltılabilir.

Bu tür eserlerde baskı güzelliği ayrı bir önem taşır. Uluslararası bir yazı dili olan notaların belirgin, okunaklı ve düzgün basılması müziğin kuralıdır.

Diğer bölge ve yörelerin eleştirisini de uzmanlarına bırakıyorum. Dostça...

URFA FOLKLORİK TIBBINDAN ÖRNEKLER VE MODERN TIP AÇISINDAN İNCELENMESİ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI Yazan : Dr. Ayşegül DEMİRHAN (*)

Giriş : Aralık - 1978 - Sayı 353

Halk hekimliğini araştırmağa tabi tuttuğumuz zaman modern tıptan bu yöne aktarılan bilgilerle tamamen halkın düşünce ve davranışlarının öz malı olanlarını ayırmalıdır. Bilindiği gibi herşey insanların gereksinmelerinden doğmuştur. İnsan soyu devam ettikçe bu gereksinmelerin giderilmesi yolları da insan fikrini kurcalamıştır. İşte halk ilâçları da tarihin ilk devirlerindenberi kullanılmağa başlamış ve bu ilâçlara karşı duyulan gereksinmeler günümüze kadar gelmiştir. Böylece halk ilâçları ve halkhekimliği ile ilgili belgeler, soydan soya, ustadan çırağa geçerek devam etmiştir. Şu halde folklorik tıp ile ilgili gelenekleri halk en kutsal bir kavram gibi aynı şekilde sürdürmüştür.

Biz de folklorik tıp ile ilgili geleneklere bir örnek olmak üzere Urfa'da yapılan bazı halk tedavilerini aldık ve bunları modern tıp açısından değerlendirmeğe çalıştık (1, 2).

URFA'DA YAPILAN HALK TEDAVİLERİNDEN BAZI ÖRNEKLER

Urfa'da yapılan halk tedavilerine ait bilgileri Urfa'nın yerlilerinden Fatma Gelen (***) verdi. Bu ilginç tedavilere ait örnekler aşağıdadır:

İshale Karşı : 1) Bir miktar nar kabuğu (Cortex Granati) alınır ve dövülür, sonra ince elekten geçirilir. Elenmiş kısımdan sabah, öğle, akşam birer kahve kaşığı alınır. Burada nar kabuğu kabız etki yapmaktadır. Bunun nedeni kabuğun bileşiminde tanen bulunmasıdır.

2) İki tane mazi (Gallae quercinae) 2 tane hindistan cevizi (Semen Myristicae), 10 gr sumak (Rhus Coriaria), 10 gr tuzsuz leblebi alınır, karıştırılarak dövülür. Dövülen kısım elenir ve altınbaş tiryakla yoğrularak nohut büyüklüğünde haplar haline getirilir. Hastaya sabah, öğle, akşam ikişer tane olmak üzere günde altı tane verilir. Bu halk reçetesinde ishal kesici etkiye mazi ve sumak yapar. Çünkü mazının ve sumağın bileşimlerinde tanen maddesi vardır ve bu madde hastaya kabız olarak etki yapar (3).

3) 5 gr. çay (Folium Theae), 5 gr kahve

*) İstanbul tıp fakültesi Dr. asistanı.

**) Fatma Gelen 70 yaşında olup Urfanın yerlilerindedir.

(Semen Coffeae), 5 gr. nar kabuğu (Cortex Granati) birarada dövülür ve dövülmüş tozdan günde 3 kez sabah, öğle, akşam ikişer kahve kaşığı verilir. Çay, kahve ve nar kabuğu kuvvetli kabız etki veren tanen maddesi taşırlar (3).

Ei ve Ayak Parmaklarındaki Ekzemaya Karşı : Koyun ya da inek ödü alınır. Bir fincanın içine konarak üzerine bir miktar dövülmüş şap (alumen) ve kına konur ve karıştırılır. Bu karışımdan kaşınan yerlere sürülür. Bu halk tipi reçete örneğinde şap yara üzerinde hemostatik (kan durdurucu), astrenjan (büzücü) ve antiseptik etki yapmaktadır. Şapın bu etkileri modern tıpta da onaylanmış gerçeklerdir (4, 5). Kına ise hernekadar dışardan bazı deri hastalıklarına kullanılırsa da antimikotik bir etkisi yoktur (6). Ancak bileşiminde tanen bulunduğundan dolayı, deri hastalıklarında büzücü bir etki yapabilir.

Şeker Hastalığına Karşı : Hastaya sabah, öğle, akşam dörder tane olmak üzere günde üç kez 12 tane dut yaprağı (Morus Nigra) yedirilir.

Öksürüğe Karşı : Sabah, akşam yarım nohut miktarında meyan balı (Succus Liquiritiae) ağza alınır ve emilir. Drog bugünkü modern tıpta da göğüs yumuşatıcı ve balgam söktürücü olarak kullanılır (7). Urfa'da halk arasında meyan balına biyan balı da denir.

Romatizmaya Karşı : Bir miktar Halep hardalı bir çay bardağındaki unun üzerine konur. Bir miktar su ile yoğrulduktan sonra hamur romatizmalı kısma konur. Bir süre tutulduktan sonra ağrıyan kısımdan kaldırılır. Hardalın ağrı giderici olarak kullanılması myrosin enziminden ileri gelir. Sulu ortamda bu enzim sinigrin adlı glikoziti parçalayarak uçucu hardal yağını (ailel senevol) oluşturur ki bu yağ da yaptığı iritasyon ile congestiona yani o uzuvda kan toplanmasına neden olur.

Ses Kısıklığına Karşı : Bir bardak suya 3-4 yaprak kırmızı gelincik (Flos Rhoeados) konur ve kaynatılır. Sonra bu kaynamış sudan hastaya içirilir. Halk arasında yabani haşhaş adı ile bilinen gelincik çiçeği gerçekten modern tıpta da göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (7).

Sonuç :

Bu yazımızda Urfa halk tedavilerinden bazı ilginç örnekler verdik. Bazı tedavilerin modern

SANCİ PELİDİ VE HAMZA TAŞI

Derleyen : Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU

SANCİ PELİDİ

[Bu sayımızda sunduğumuz 2 metin, efsane olmaktan çok birer inanmadır. Efsanelerin inanmalarla olan yakınlığı düşünülürse, birinin diğerinin yerine anlatılmasını yadırgamamak gerekir. Biz de bu sebeple değişiklik olsun diye, bu ayki efsanelerimizin yerini inanmalarımıza ayırmayı uygun bulduk.]

Tokat'ın Erbaa ilçesinin Kozlu bucağına bağlı Keçeci köyünün batısında, bugün sadece bir armut ağacının bulunduğu yerde önceleri bir pelit ağacı varmış. Zamanla kuruduğu için bugün mevcut olmayan bu ağaç için köylüler şunları söylemektedirler :

Bu pelit ağacı hayvan tedavisinde kullanılır. Hastalanan hayvanlar, veteriner hekim yerine önce bu ağacın bulunduğu yere getirilir. Hayvan bu ağacın etrafında yedi defa dolaştırılır. Daha sonra, bu ağacın, yer yer çatlayan kabuğundan bir parça alınır. Bu kabuk yakılarak bir duman hasıl edilir, hasta olan hayvan bu dumanı genzine çekmesi için ateşe yaklaştırılır. Tabii bazı hayvanların ürkeceği muhakkak. Bunlar da çeşitli hilelerle bu dumandan istifade için yanına yak-

tıpta da kullanıldığını, bazılarının ise yalnızca bir halk geleneği olarak yapıldığını, böylece folklorik tıpla modern tıbbın yurdumuzda bugün de birlikte yaşamakta olduklarını göstermeğe çalıştık.

- 1) Demirhan, A.: Mısır Çarşısı Drogları, İstanbul (1975).
- 2) Saintyves, P.: Folklor El Kitabı, İstanbul (1951).
- 3) Çelebioğlu, S.: Farmakognozi Repetitorium, İstanbul (1963).
- 4) Amal, H.: Farmasötik Kimya, İstanbul (1963).
- 5) Schifferes, J. J.: The Family Medical Encyclopedia, Newyork (1949).
- 6) Tat, A. L., Erbakan, N.: Kınanın dermatomyose'lar ve kültürleri üzerindeki etkileri, Türk Hijyen ve Tecrübi Biol Derg. 24 (I): 95 — 100 (1965).
- 7) Trease, G. E.: Pharmacy in History, London (1964).

laştırılır. Bütün bu işler yapıldıktan sonra hayvanın iyi olacağına inanılır.

Bugün, pelit kuruyup yok olduğu için, aynı tedaviyi hemen yakınındaki armut ağacı ile yaparlar. Vaktiyle pelit ağacı ile tedavinin yapıldığı bu yöre bugün Sancı Pelidi adı ile anılmaktadır.

(Saim Sakaoğlu, anlatan: Muhsin Pehlivan, Keçeci Köyü/Kozlu/Erbaa/Tokat, 1948, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi (Şimdi Edebiyat öğretmeni), 5 Haziran 1973 tarihinde Erzurum'da derlenmiştir.

HAMZA TAŞI

Giresun limanında ilin adıyla anılan küçük bir ada vardır. Bu ada ile ilgili olarak değişik efsaneler anlatılır. Bunlardan biri de orada bulunan Hamza Taşı'nın adı ile ilgilidir.

Çocukları olmayan bir karı-koca Mayıs ayının yedisinde (bugünkü takvime göre yirmisi) Aksu deresine giderler. Derenin denize döküldüğü yere gelip yedi çift taşı suya atarlar. Orada abdest alırlar, büyük bir sacayağının üzerinden atlarlar. Daha sonra bir sandala binip adanın etrafında yedi defa dolaşırlar. Adaya çıkarlar, adanın doğusunda bulunan bir taşın etrafında da yedi defa dolaşıp oradaki bir suda ellerini, yüzlerini yıkarlar. Bu işi de bitirdikten sonra aynı sandalla karaya çıkarlar.

Evlerine gelince Allah'a yalvarırlar, kurban keserler. Duaları kabul olur, bir yıl geçmeden nur topu gibi bir oğlan çocukları olur. Sevince garkolan ana - baba oğullarına Hamza adını koyarlar.

Keramet'in taşa olduğuna inanan halk, çocuğun adından dolayı adadaki bu taşta Hamza Taşı adını verirler. Bugün bile çocuksuz aileler bu taşı ziyaret edip dualarının kabul olunması için Allah'a yalvarırlar.

Başka bir inanışa göre de aynı gün hava berrak olursa dut meyvesi tatlı, yağışlı geçerse tatsız olurmuş.

(Ural Çetiner, Giresun Folkloru ve Halk Edebiyatı Örnekleri, bitirme tezi. Erzurum, 1972, s. 74. Anlatan: Ömer Küçük, Giresun, 1929, lise mezunu.)

Hayvan Ad ve Çağırımları Hakkında :

HAYVAN SESLERİNİN DİLLERDEKİ YANKISI (*)

Yazan : Kurtul ALTUĞ

İnsanların ortaya çıkışı hakkında hiç biri ispat edilmemiş birçok teori mevcut. Bunlar arasında en renklisi şüphesiz «hav-hav» teorisi. Bu teoriye göre insanlar, çevrelerinde işittikleri veya işittiklerini zannettikleri tabii sesleri, tekrarlayarak dillerini yarattılar.

Teori şöyle izah ediliyor: Bir küçük grup ilkel insanın lideri bir köpeğin havlamasını işitir. Bu sesi tekrarlamaya çalışırken, köpeğin, «hav-hav» sesini çıkardığını zanneder. Sesi tekrarlayarak etrafındakilere bundan sonra bu hayvanın adının «hav - hav» olacağını anlatır.

Bunu çok basit bir teori mi buldunuz? Bir dakika, çocukların kendi akranlarından birinin çıkardığı «gayri tabii» bir sesi tekrarlayarak onunla nasıl alay ettiklerini düşünün. İkel insanların zihni imkânları günümüzün küçük çocuklarından pek farklı değildi.

AD İNŞA ETMEK

Dilcilik ilminde bu işleme «Onomatopoeia», yani «ad inşa etmek» diyorlar. Daha az ilmi olmakla beraber biz buna, telâffuzu daha kolay olduğu için yankılı veya (aksisedalı) kelimeler diyebiliriz. Bu işitilen sesin tekrarlanmasıdır. Eğer bir silâhın çıkardığı ses kulağımıza «dan-dan» diye geliyorsa, bundan sonra silâh sesini bu kelime ile anlatırız. Arının çıkarttığı ses, «bizz» veya «hımm»dir. «Çat-çab», «pat-pat», «tak-tak», «çın-çın» gibi kelimelerin menşeinin yankılı sesler olduklarından şüphe edilemez.

Her köpek cinsi aynı havlamaz veya aynı ses insanlar tarafından başka şekillerde yorumlanarak yankılanır. İngilizcede meselâ, köpeklerin çıkardıkları sesleri anlatan muhtelif kelimeler arasında şunlar da var: «bov-bov», «vuf-vuf», «yip-yip». Ve eğer daha başka dilleri de biliyorsanız, hayvanların çıkardıkları seslerin diller arasındaki yorumlarında büyük farklar olduğunu göreceksiniz.

İngilizcede dünyanın her dilinden fazla yankılı kelimeler var. Bu ana dilleri İngilizce olanların daha ilkel olduklarını mı gösterir? Veya İngilizcedeki tek heceli kelimelerin diğer dillerden fazla oluşunu yahut birçok dillerde olduğu gibi kelimelere ekler ilâve edilmediğini mi? Yoksa,

(*) Dergimizin c. 11, sayı 230, Sf. 5051 - 5052 de çıkan Prof. Rahıfs ve Fındıkoğlu'nun yazı ve sormacalarıyla ilgili olduğundan sayfalarını aktarılmıştır.

ana dilleri İngilizce olan insanların, resimli hikâyelerde yankılı kelimeleri diğer milletlerden çok fazla kullandıklarını mı?

HER MİLLETİN KENDİNE ÖZ SES ALIŞI

Artık görülüyor ki, muhtelif insanlar aynı sesi muhtelif şekillerde işitirler. Bir öpücüğün çıkardığı sesi biz Türkçe'de «şap»la anlatıyoruz. (şap diye öptü) deriz. İngilizcede ise, «smaç», İspanyolcada «mua», Dilimizde bir makasın çıkardığı sesi anlatan kelime «gırc-gırc» fakat dünyanın muhtelif dillerinde makas sesini anlatan kelimeler mevcut: İngilizce, «snip - snip»; Rumca «kritis-kritis»; Çince «su-su»; İtalyanca «kri-kri»; İspanyolca «riki-riki»; Portekizce «terre-terre». Biz tabancanın çıkardığı sesi «dan-dun»la anlatırken, İngiliz dilini konuşanlar ise «bang»la anlatırlar. Çeşitli dillerde bu ses için başka başka kelimeler vardır. «Bam, pam, pan» ve hattâ «tau». Bir tepsinin fincan, tabak ve bardağın yere düşmesiyle çıkardığı ses İngilizler için «kraş», Danimarkalılar için «kling», Finliler için «krats», Macarlar için «şır-şır» ve Çinliler için de «nualla-lâ»dır. Telefon çaldığı zaman onun çıkardığı sesi İngiliz dilini konuşanlar bir zilin çalışının yankısına benzeterek, «tin-e-ling» demişler. Aynı kelime Rumcada «dring», İtalyancada «drin», Fince «kılı», Portekizcede «tlim».

HAYVANLARIN İNSANLARA ÜSTÜNLÜĞÜ

Hayvanlar kendi cinsleri arasında genel ve ilkel bir dil yaratmakla bütünleşmede biz insanlara üstün olduklarını ispat ettiler. Bu Türk eşeğinin, ördeğinin veya tavuğunun çıkardıkları seslerin Amerika, Rusya, veya Çin'deki hemcinslerinden farklı olduğuna dair elimizde ikna edici delil yok. Fakat bu hayvanların çıkardıkları sesleri yeryüzündeki muhtelif milletlere mensup insanların yorumlamaları arasında ise bazan büyük farklar görülüyor.

Hayvan sesleri arasında belki de en fazla tekrar edileni ineğinkidir. Hemen hemen her dilde bunu «moo» ile anlatıyorlar. Tabii dillerin yapısına göre, kelimenin hecelenmesi farklı olabilir, «Mu» veya Fransızcadaki «möh» gibi.

Genel konuşmada ikinciliği kedinin «miyav» laması alıyor. Fakat, «miyav»ın başka dillerdeki hecelenmesi arasındaki farklar «moo»nun hecelenmesi arasındaki farklardan çok daha çeşitli: İngilizcede «mio» İtalyancada «miao», Fransızcadaki «miu», Almanca ve Romencede «miau».

Japonya'ya geçince «miyav» birdenbire başka bir şekle bürünüyor: «nia-nia». Arapçada iki şekil var: Alâlede miyavlama için «nau-nai», çiftleşme mevsimindeki için de «mav-um». Kedinin bir de halinden memnun olduğu zaman «mırlıdanma»ya benzeyen bir sesi var. Bu sesin insan kılığındaki yankısı İngilizcede «purr», İspanyolcada «arrora-arrora», Fransızcada «ronron» dur. Koyunun «meleme»si insanların kulağına iki şekilde geliyor: Biri «b», diğeri ise «m» ile başlayan Rum, Lâtin, İngiliz, İspanyol, İtalyan, Rus, Vietnam dilleri birincisini tercih ediyorlar. Rus dilinde «biya-biya», Vietnam dilinde ise «be-be». Türkçe, Almanca, Romence, Çince, Japoncada ise («ma-ma veya «me-me») gibi «m»lisini tercih ediyorlar. Fransızlar ve Araplar her ikisini de kullanıyorlar.

Dilimiz hayvan seslerini ifade bakımından oldukça fakir. Biz, «horoz öttü» deriz. Halbuki muhtelif diller horoz ötüşünü sadece horozun ötüşünü belirten kelimelerle anlatırlar. Mamafih, bu kelimeler arasında müşterek bir nokta var: Hepsisi «k» sesi ile başlıyor. İngilizce kelime şu: «koç-e-dudıldı», Fransızcada «kokoriko», İspanyolcada «kikiriki», İtalyancada «kikiriki». Almancada «kikiriki» (kendi gramerlerinde farklı yazılışlarına rağmen bu son üç kelimenin gerçekte birbirlerinin aynı olduklarına dikkat ediniz). Romencede «kukurigu». Rusçada «kukareku», Arapçada «ko-ko» veya «kee-kee», Japoncada «koekkokko», Vietnamcada «kuk-kok».

Tavuk (gıdıklaması mı diyeceğiz?) sesinin insan dilindeki temsilleri için kullanılan kelimelerin de birinci harfleri yine «c» veya «k», «cot-cot» (kot-kot) Fransızca, «kotkodak», Romence, «kokkote», İtalyanca «ka-ka» Arapça «ko-ko» Çince «kukku», Japonca «kuktak», Vietnamca, Lâtincedeki ifadesi bile «c» ile başlıyor: «co-co» (ko-ko) veya daha da tekrarı olarak: «co-co-co-co».

EN ÇOK KELİME BULUNAN LİSAN İNGİLİZCE

En zengin dil İngilizcede (yarım milyondan fazla kelime) nedense atın kişnemesini belirten kelime yok. İtalyanlar bunu gayet belirli bir şekilde anlatıyorlar: «i-i-i-i». Aynı kelime Romencede «hi-hi-hi». Arapçada «hem-hem». Japoncada «hihin», Vietnamcada «hi».

Eşeğin anırması İngilizcede «hi-hav», Fransızcada «i-an», İtalyancada ve Çince de garip bir tesadüfle «i-o» Almanca ve Rusçada «i-a», Romencede «i-hau», Arapçada ise «hee-hee». 362

Ördeğin «vak-vak»ında oldukça beynelmileli.

lik görülüyor. Fransızlar «kuak-kuak» veya «kuen-kuen» diyorlar. Diğer dillerde ördeğin sesi şöyle temsil ediliyor: İspanyolcada «kuak-kuak». İtalyancada «kua-kua», Almancada ve İngiltere'de aynı kelime «kuak-kuak», Rusçada «kva-kva», Vietnamcada «kak-kak». Fakat Japonlar «ga-ga» ile ayrılıyorlar. Romenler bunu «mak-mak» yapıyor. Araplar «bat-bat», Mandarin Çinlileri «ya-ya» ve Güney Çinlileri ise «ap-ap».

Birçoklarımızın hırlama veya kükrömeyle «grrr» ile ifade etmemize rağmen hiç bir dilde aslan sesi yok. Yaşadıkları bölgelerde bu hayvanla yakından temasları olan Araplar «uuu» diyorlar, Vietnamcada aslan sesi yok, fakat ülkede harpten önce pek çok kaplan bulunduğundan kaplanın sesi şu kelime ile taklit olunur: «ham-hü» veya «gam-gü».

İnsanlar yakından tanıdıkları hayvanlar için taklit kelimeleri kullanıyor. Alaskadaki Nutka kabilesinin Kızılderili insanları balinanın sesini taklit ederek «hıv» diyorlar. (Boğaz telleri kısılarak gargara edencesine «h» ve «v» sesleri çıkarılır). Eskimo kabileleri ise «pövu»yu tercih ediyorlar.

«hav-hav» teorisine isim veren köpek için çok çeşitli kelimeler kullanılıyor. Bunun sebepleri arasında köpeğin muhtelif cinsleri olması veya bu hayvanın insan tarafından ilk ehilleştirilmiş hayvan oluşudur. (Gerçekte Kuzey Amerikalı Kızılderililerin ehilleştirdikleri yegâne hayvan köpek idi). Türkçede «hav-hav» diye anlatılan ses için İngilizcede muhtelif şekiller var: «Bov-vov», «vuf-vuf», «yip-yip», «arf-arf» Fransızcada «ua-ua», İtalyancada «bu-bu», İspanyolcada «gau-gau» veya «yav-yav», Romencede «ham-ham» Almancada «hau-hau» veya «vau-vau», Rusçada «vas-vas» veya «vaf-vaf», Arapçada «au-au», Vietnamcada «gau-gau». Çince de «vang-vang», Japoncada «van-van». Kadim Sanskrit dilinde bile köpek sesi vardı: «bhuk-bhuk»,

YANKILI SESLER VE ANLAMLARI

Yankılı kelimelere benzeyen diğer sesler de nida ifadeleridir. Yani acı, zevk, bıkkınlık, rahatsızlık, sevinç, üzüntü hallerinde veya sadece birinin dikkatini çekmek istediğimiz zaman çıkardığımız seslerdir bunlar. Bu sesler hayvanların çıkardıkları tabii seslere en yakın olanlardır. Bazıları hayret vericesine milletlerarası eşitliğe diğerleri ise yine aynı hayreti doğurucusuna farka sahiptir. Birincisine misal: Sanskrit dilinde hemen her dilde anlaşılan şu formlar bulunuyordu: Aa, haa, haha, ahaha, he, hey. Fakat bazıları za-

YOZGAT BİLMECELERİ

— I —

Derleyen : Muhsin KÖKTÜRK

Halkın yaratıcı değerleri olan folklor ürünlerinden birisi de kuşkusuz bilmecelerdir. Bu yaratıcı gücün özgün örneklerini Yozgat ve yöresi bilmecelerinde görüyoruz.

Bilmeceler bugün çocukların eğlence aracı görünümündedir. Ancak bilmecelerin çok önceleri toplum yaşamı içerisinde önemli bir yeri olduğunu da animsattık isterim. Halk ozanlarının toplum içinde birbirlerine muammalar yönelmeleri, bu yolla güçlerini kanıtlamaları, bazan silâhlı çatışmaları bilgi çatışması biçimine dönüştürmek amacıyla iki tarafın birbirlerine bilmeceler sorarak sorunlarını çözümlenmeleri ve buna benzer örnekler bilmecelerin toplumdaki eski işlevini gözler önüne seriyor.

Yaratıcıları bireyler olan, ancak söyleyeni, yaratıcı bilinemediği için ortak ürünler kapsamına giren bilmeceler genellikle uzun kış gecelerinin eğlence araçlarıdır. Çocuklar genellikle iki öbeğe ayrılırlar. Üçer dörder kişiliktir bu öbekler. Birbirlerine bilmeceler sorarak yarışılır. Ödüllüdür bu bilmeceler. Ancak bu ödül

manla akla gelmeyecek değişikliklere uğruyor. Lâtincedeki «bu»yu lûgatlar şöyle anlatıyor: «Bebeklerin içtikleri şeyi anlatmak için çıkardıkları ses». Aynı kelime günümüzün İtalya'sında yine kullanılıyor, ama başka anlamlarda: «İncitmek», «ağrımak», rahatsız (veya hasta olmak).

Uzaktaki birinin dikkatini çekmek için umumiyetle «hey!» deriz. Kadim Grekler «ela» derlerdi. Romalılar «eho», Modern İtalyanlar bilhassa Romalı İtalyanlar ise bugün «ao» diyorlar.

Bir zamanlar genç bir hanım kız tanıdım, bu bayan New York, Paris ve Havanada yaşamış, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca'yı mükemmel biliyordu. Bir gün kendisine bu dilleri birbirine karıştırıp karıştırmadığını sordum. Bir müddet düşündü, düşündü ve nihayet gülerken cevap verdi: «Evet, bir defasında Küba'nın Varedoro plajında biri bana iğne batırınca İspanyolca «ay!» diye ses çıkarmam gerekirken «ouh!» (İngilizce) deyiverdim. Halbuki bu bayan Fransa'daki bir plajda olsaydı «ayy!» veya «uay» diye bağırıcağı. İtalya'da «aiol!», Macaristan'da «ajaj!» (telâffuz yoy); Finlandiya'da «boil!» Japonya'da «itai!» ve Türkiye'de tabii «ay!» veya «ahl!» diye ses çıkaracaktı. 363

somut olmaktan çok soyut nitelik taşıyor. Örneğin bilmece soran öbeğin başkanı, bilmece sorduğu diğer öbeğe: «Bilirseniz iki cami veririm size, bilemezseniz iki cami veriyor musunuz?» diye sorar. Diğer öbek teklifi kabul ederse bilmece sorulur. Eğer bilmecenin sorulduğu öbek çözümü bulursa iki cami kazanır, bulamazsa camiler diğer öbeğindir. Sıra karşı öbektedir. Bu kez onlar bilmecelerini yöneltilir. Bu biçimde sürer yarışma. Sonunda hangi taraf daha çok ödül kazanmışsa o taraf yenmiş sayılır.

Öbeklerce yarışmak amacıyla kullanılan bilmeceler bazan da bir oyuna hangi tarafın başlayacağını saptamak için kullanılır. Ama çokluk teke tek sorulan bir eğlence ve zekâ oyunudur diye tanımlamak yerinde olur sanırım.

Kısaca kullanıldıkları yerleri belirlemeyi amaçladığım bilmecelerin Yozgat'a özgü birtakım özelliklerinden söz ederek örneklere geçmek isterim.

Yozgat yöresi bilmeceleri içerik ve yapı bakımından oldukça zengindir. Bilmeceler genellikle halkın yaşantısı ile sıkı bağlantısı olan konu ve kavramları içerirler. Bitkilerden; buğday, darı, ayçiçeği, çiğdem, hayvanlardan fare, tavşan, balık, deve, eşya araç ve gereçlerden, kağıt, lamba, övendire, çivi, körük, çizme, tüfek, kapı, doğa ile ilgili olanlardan, şimşek, güneş, dolu, sel, gök ve yıldızlar ve benzerleri gibi kavramlardır bunlar.

İçerik yanında yapısal zenginlik de göze çarpar hemen. Bir kısım bilmeceler kalıplaşmış bir biçimde başlarlar:

Bir acıip nesne gördüm
Bir karışık boyu var
Hem balıktan, hem inekten
Hem öküzden suyu var
Etrafına sur çekilmiş
Ortasında nuru var
Kendi kendin yer bitirir
Böyle pis bir huyu var (mum)
Bazı bilmecelerde karşılıklarla çözüm sorulur:

Sahibinin yanında solur ama canı yok

(Körük)

Bir bölük bilmeceler mani biçimindedir. Hecce ölçüsünün 7'li kalıbına uygun bilmecelerdir bunlar:

- Ah umutlar umutlar
Göz nurundan bulutlar
Ayaklarından emer
Tepesinden yumurtlar (**Buğday**)
Bazı bilmeceler (özellikle çok önceleri söylenenler) muammaları anımsatırlar. İçlerinde birtakım söz oyunları vardır. Arapça'daki işaretlerle ilgilidir karşılıkları. Bunları çözebilmek için Arapçayı iyi bilmek gerektiğini de belirtelim hemen:
- Bende var sende var
Âlemde yok, cihanda var
Mısır'da yok, Şam'da var (**Nokta**)
Bu açıklamalar ışığında sunalım Yozgat bilmecelerini:
- 1 — Abdest alır, namaz kılmaz (**ölü**)
 - 2 — Açıldı sandık
Döküldü fındık (**Keçi pisliği**)
 - 3 — Ağ oğlanı perçeminden asmışlar (**Üzüm**)
 - 4 — Ağır halıyı silkemedim
Ufak taşını dökemedim (**Gök ve yıldızlar**)
 - 5 — Ağzı açık alâmet
İçki kızıl kıyamet
Yaş soktum kuru çıktı
Sallı Âla Muhammet (**Fırın**)
 - 6 — Ah havayı havayı
Yüksek yapar yuvayı
Kıçına çeker odayı (**Ayçiçeği**)
 - 7 — Ah umutlar umutlar
Göz nurundan bulutlar
Ayaklarından emer
Tepesinden yumurtlar (**Buğday - ekin**)
 - 8 — Ak don içinde dik durur (**Fener - mum**)
 - 9 — Ak üstünde karalar
Birbirini kovalar (**Yazı**)
 - 10 — Akşam kusar
Sabah yutar (**Yüklük**)
 - 11 — Akşama kadar et yer
Sabaha kadar göğe bakar (**Övendire**)
 - 12 — Aktır tarlası
Karadır tohumu
El ile ekilir
Dil ile biçilir (**Kâğıt, boya, yazı, okumak**)
 - 13 — Al boyayı boyadım
Ananın önüne dayadım (**Önlük**)
 - 14 — Al duvar üstünde
Beyaz güvercin (**Diş**)
 - 15 — Aldım ele vurdum yere
Tüh Allah belanı vere (**Sümük**)
 - 16 — Ali Bey'in kavağı
Ne dalı var ne budağı
Başına kuş konmuş
Ne dilj var ne damağı (**Lâmba**)

- 17 — Allah yapar yapısını
Demir açar kapısını (**Karpuz**)
- 18 — Altı mermer üstü mermer
İçinde bir gelin oynar (**Dil**)
- 19 — Altı taş üstü taş
İçinde binbir baş (**Hamam**)
- 20 — Altı tahta üstü tahta
İçinde bir kanlı kahpe (**Kama**)
- 21 — Altı tahta üstü tahta
İçinde bir sarı softa (**Badem**)
- 22 — Altın ağırşak
Gümüş süpürge (**Güneş ve samanyolu**)
- 23 — Altından içilir
Üstünden biçilir (**Koyun**)
- 24 — Anası mezarda
Oğlu pazarda (**Patates**)
- 25 — Anırır anırır
Beyaz oğlan doğurur (**Çıkrık**)
- 26 — Annesi beni ağlatma
Kanlı yaşım damlatma
Yakut gibi diziliyim
Kandil gibi asılıyım (**Nar**)
- 27 — Anneye değmez babaya değer
Halaya değmez emmiye değer
Vallaha değmez billâha değer (**Dudaklar**)
- 28 — Aşağıdan gelir âdem ile
Bir tepsi badem ile
Ağzı yok dili yok
Konuşur âdem ile (**Mektup**)
- 29 — Âşık Ömer hasta
Canı kafeste
Et yer su içmez
Bu ne biçim hasta (**Bit**)
- 30 — Ata binmiş köyü gezer
Sahibinin yanında solur ama
Canı yok
- 31 — Attım rafa
Bir kuru kafa
Yemesi tatlı
Maymun suratlı (**Ceviz**)
- 32 — Atladı örene
Aşkolsun görene (**Yel**)
- 33 — Atatay matatay
İnce belli karatay (**Karınca**)
- 34 — Babası büğrü koca
Anası yassı kamer
Oğlu gayetle güzel
Kızı sohbetinde gezer (**Yaprak, üzüm, şarap**)
- 35 — Başı yeşil
Emir desem değil
Yüzü kara
Arap desem değil
İçli beyaz

- Peynir desem değil (**Siyah turp**)
- 36 — Başında lengari var
Helvacı değil
Beinde düdüğü var
Zurnacı değil
Karnı kur kur eder
Kurbağa değil (**Nargile**)
 - 37 — Bayan uyandı
Cama dayandı
Çam kırıldı
Kaşa boyandı (**Nar**)
 - 38 — Bayır aşığı
Mor taşığı
Bunu bilmeyen
Gâvur eşeği (**Patlıcan**)
 - 39 — Ben giderim o gider
Para para iz eder (**Baston**)
 - 40 — Ben giderim o gider
Önümde tin tin eder (**Uzun sakal**)
 - 41 — Ben giderim o gider
Üstümde gölge eder (**Şemsiye**)
 - 42 — Bende var sende var
Âlem de yok, cihanda var
Mısır'da yok, Şam'da var (**Nokta**)
 - 43 — Benim gülüm gül açar
Gönüm mü müşkül açar
Senede bir ayda iki
Haftada üç gül açar (**Nokta**)
 - 44 — Benim bir evim var
Sivridir ucu
Taştır dışı
Boştur içi (**Minare**)
 - 45 — Benim bir gelinim var
Onun bunun tohumunu ölçer (**Ölçek**)
 - 46 — Benim bir kara tazım var
Ağzı var dili yok
Ne verirsem yemem demez
Arkasında çulu yok (**Soba**)
 - 47 — Benim bir koyunum var
Derenin şu yüzünü
Bu yüzünü yayılır (**Ustura**)
 - 48 — Benim bir kuyum var
İçki dolu suyum var
Su içinde yılan var
Ağzında alev var (**Lâmba**)
 - 49 — Beyaz gömlek giymiş
İyi bilinmez
Arapça söyler
Dili bellenmez (**Leylek**)
 - 50 — Beyaz ile başladım
Yeşil ile işledim
Al ile bitirdim
Cümle âleme yedirdim (**Kiraz, vişne**)
 - 51 — Billurdan bir havuz
İçinde bir havuz
Ağzında sarı yavuz (**Yanan lâmba**)
 - 52 — Bilmece bildirmece
El üstünde kaydırmaca (**Sabun**)
 - 53 — Bilmece bildirmece
Resim yapar gündüz gece
Duvarlara asılır
Hemen hergün bakılır
Yapar resim bakınca
Hatta gülsen ona sen
O da güler cevaben (**Ayna**)
 - 54 — Bir acaip nesne gördüm
Bir karışık boyu var
Hem balıktan hem inekten
Hem öküzden suyu var
Etrafına sur çekilmiş
Ortasında nuru var
Kendi kendin yer bitirir
Böyle pis bir huyu var (**Mum**)
 - 55 — Bir acaip nesne gördüm
Canı yoktur seslenir
Ne yerdedir ne göktedir
Set üstüne yaslanır
Kırallardan haraç alır
Padişahın baş alır
Yetmiş iki millet
Ona muhtaç kalır (**değirmen**)
 - 56 — Bir acaip nesne gördüm
Dört direk üstündedir
Gözler bakar eller oynar
Kol yürek üstündedir
(**Beş mil ile örülen çorap**)
 - 57 — Bir acaip nesne gördüm
Gözleri var karnında
Yere yatmış tepik atar
Marifeti burnunda (**Körük**)
 - 58 — Bir karıştan artıcak
Başı var kerticek
Bedene şifa gelir
Dar deliğe dürtücek (**Kaşık**)
 - 59 — Bir karıştan artıcak
Ucucuğu kerticek
Hem ettir, hem kemik, hem deri
Onu sana yedirsem
Daha var mı dedirsem (**Paça**)
 - 60 — Bir kaşık boyam var
Dünyayı boyar (**Güneş**)
 - 61 — Bir kızım var
Gelenin elini öper
Gidenin elini öper (**Kapı**)
 - 62 — Bir kuyum var
İçinde altın, gümüş suyum var (**yumurta**)

- 63 — Bir kuyum var
İki türlü suyu var (Yumurta)
- 64 — Bir küçücük arpacık
Başındadır tablacık (Çivi)
- 65 — Bir küçücük fil taşı
İçinde beyler aş (Yumurta)
- 66 — Bir küçücük fino
Alemi giydirir, kuşatır o (İğne)
- 67 — Bir küçücük minene
Cümle âlem donana (İğne)
- 68 — Bir küçücük sel taşı
İçinde beyler aş
Pişirirsen aş olur
Pişirmezsen taş olur (yumurta)
- 69 — Bir küçücük kumbara
Zahre çeker ambara (Kaşık)
- 70 — Bir muteber nesne gördüm
Basıversem paralanır
Yarısı zer
İster isen canlanır
İster canlı, ister cansız
Hastayı dermanlandırır (Yumurta)
- 71 — Bir oğlum var iki götlü (Loğtaşı)
- 72 — Bismillâha bir aş
İçki küf dışı taş
Zıpçıktı, seni buraya kim tıktı (1)
(minare)
- 73 — Bir oğlum var
Gelen öper giden öper (bardak)
- 74 — Boyum uzun
Yavrularım düzum düzum
Saçından görmüyor gözüm (darı)
- 75 — Biz biz idik biz idik
Otuz iki kız idik
Ezidik büzüdük
Bir duvara dizildik (dişler)
- 76 — Çam ağacını oyarlar
İçine dindon koyarlar
Ağlama dindonum ağlama
Sonra kulağını burarlar (keman)
- 77 — Çarşıda bulunmaz
Çevreye konmaz
Ondan tatlı bir şey olmaz (uyku)
- 78 — Çarşıdan alırım bir tâne
Eve gelirim bin tâne (nar)
- 79 — Çat burada
Çat kapı arkasında (süpürge)
- 80 — Çat çatan ağacı
Çat batan ağacı
Kırmızı lâle
Gülâhtan ağacı (gergef)
- 81 — Çin çin hamam

- Kubbesi tamam
Bir kız aldım
Babası imam (saat)
- 82 — Çit demeden çalıya düşer (güneş)
- 83 — Dağda dalyaman gördüm
Suda Süleyman gördüm
Yatar uyur taş gördüm
Tuzsuz pişen aş gördüm
(tavşan, balık, yoğurt, süt)
- 84 — Dağda tapılar
Suda şipiler
Arşın ayaklı
Burma bıyıklı
(balta, balık, leylek, tavşan)
- 85 — Dağdan gelir hız ile
Yedi bin yıldız ile
Ne taşır ne tüfek
Neler yapar pezevenk (yıldırım)
- 86 — Dağdan gelir dak gibi
Daları budak gibi
Eğilir su içer
Bağırır oğlak gibi (kağrı)
- 87 — Dağdan gelir dak gibi
Kolu var budak gibi
Eğilir su içer
Bağırır oğlan gibi (Çıkrık)
- 88 — Dağdan gelir taştan gelir
Bir kükremiş arslan gelir (sel)
- 89 — Dağdan gelir taştan gelir
Bir yularsız arslan gelir (sel)
- 90 — Dağdan gelir takla makla
Aman beni iyi sakla (sıçan)
- 91 — Dam ardında teke bağlı
Boynuzları köke bağlı (kabak)
- 92 — Dam başında dana dingilder (dolü)
- 93 — Demirciler demir döğör lingin
Boyacılar boya yapar renginen
Paşanın oğlu seyre çıkmış
Yüz bin revenginen (karpuz)
- 94 — Dışı yün
İç i un
Ta içi odun (iğde)
- 95 — Dibi kıllanır
Ucu sallanır (patlıcan)
- 96 — Dilim dilim dilmeli
Tepesi yeşil düğmeli
Dilimi bilen bilmeli
Bilmeyen otuziki şar (2) vermeli
(portakal)
(Devamı var)

(1) Zıpçıktı: Birdenbire çıkan.

(2) Şar: Köy, memleket.

İNANÇLAR, BİLGİLER, TEKERLEMELER

Yazan : Rıza YETİŞEN

Ş Köyden üç beş yüz metre ilerde bir zeytin ağacının dibinde Tekke Baba diye anılan bir yatır vardır. Birisinin bir derdi veya işi olduğu zaman, oradan geçtiği bir sırada «adak» adar.

Ş Belli bazı ağaç ve çalılara da kaza ve belâdan korunması dileği ile oradan geçerlerken bez parçaları bağlarlar.

Ş Alâimsemaya «narı nuru» derler. «Fatma Ananın Kuşağı» da denir. Bunun altından geçen, kız ise erkek, erkek ise kız olurmuş.

Ş Yeni çocuk doğunca veya gelin alınınca akrabalarından bir hediyecik alınır ve ondan sonra çocuk veya gelin onlara gösterilir ki işte bu armağana «görüm gözlük» derler.

Ş Ay ve güneşin tutulmasında ay ve güneşin günâh işlemiş olduklarına inanılır, ve onu kurtarmak için havaya silâh atılır. Kadınlar da o açılıncaya kadar «dar'a dururlar»: Dara durmak bir çeşit saygı nöbetidir; ayakta ve eller yana bırakılmış olarak baş eğip beklerler, ayak baş parmakları da üst üste konmuştur.

Ş Maymun ve bilhassa ayı kelimesini ağza almazlar, çünkü pek ayıp sayılır. O hayvanlardan bahsetmek zorunda kalınca ayağa «filan» ve maymuna da «güççük» veya «güccümen» derler. Kocaman kelimesi de ayı mânâsıdır. Sebep olarak da şöyle bir rivayet anlatılır: Bir gün Hazreti Ali yolda ayağa rastgelmiş, «Selâmün-aleyküm dağların Kırallı» demiş. O cevap vermeyince kendi selâmını kendisi almış; ona hitaben de «dağların ayısı» demiş. Böylece ona beddua etmiş olduğu için ayının adını ağza bile almak istememektedirler. Maymunu da aynı cinsten sayarlar.

Ş Çocuğu memeden kesmek için, memenin başına biraz biber çalarlar, bunu yalayan çocuğun ağız yanacağı için memeye yaklaşmaz olur.

Ş Çocuk okula ilk verileceği gün hocalara «Eti senin, kemiği benim» derler.

Ş Kuraklığın uzadığı aylarda halk ve hoca yağmur duasına çıkarlar. Bir meydanda, etraftan toplanan buğday, pekmez v.s. ile Aşure çorbası kaynatılır. O bir yanda pişe dursun, hoca dualar okur, elleri yere dönük olan halk da (yağmur yere düşsün diye) âmin, diye bağırır. Duadan sonra herkes çorbadan tadar, bir kaç kişi sağa

soła su serpiştirir, bir kaç kişi de yağ, yağ diye bağırarak yağ satar. İş biraz da şakaya getirilerek herkes birbirini ıslatır. Dua bu hava içinde biter. Çocukluğumda bizzat hazır bulunmuş olduğum böyle bir yağmur duasının sonunda bulutların toplanıp yağmur yağdığına şahit olmuştum! Bir daha da böyle bir dua yapıldığını bilmem.

Ş Gece sakız çiğneyen, ölü eti çiğner.

Ş Baykuşun ötmesi, uğursuzluk getirir.

Ş Çakalların uluması, birinin öleceğine alâmettir.

Ş Erkeğin yolu kesilmez.

Ş Kadın, erkeğin önünden gidemez ve geemez.

**

TEKERLEMELER

- Kadının ocağı tütmez.
- Kızını döğmiyen, dizini döğör.
- Kızı, kendi haline bırakırsan, ya davulcuya varır, ya da zurnacıya.
- Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.
- Kadının saçı uzun aklı kısâ.
- Ata binen gelin, gör ki kime kısmet.
- Elinin hamuru ile erkeğin işine karışma.
- Kör kütük sarhoş.
- İnsanın yere bakanı, suyun ilim ilim akanı.
- Yere bakan, yürek yakan.
- Saman altından su yürütür.
- Sakla samanı gelir zamanı.
- Hırsıza padişahın da borcu vardır.
- Davulun sesi geriden koygun gelir.
- Ele verir talkını, kendi yutar salkımı.
- Yaşını yaşamış, dişini dişemiş.
- Ha Mehmet Ali, Ha Ali Memet.
- Dağ başında harman yel için, Çay kenarında Mal alan sel için, Elliden sonra kız alan el için.
- Ağzında yaş bakla ıslanmaz.
- Tirnağın varsa başını kaşı.
- Yan başına, dön başına.
- Sağ gözden, sol göze fayda yok.
- Yoz öküze saman dökülmez.
- Besle kargayı, oysun gözünü.
- Baba, oğluna bir bağ vermiş; oğul, ba-

«ANADOLU BÜYÜLERİ»

Yazan : Konur ERTOP

İsmet Zeki Eyüboğlu, Anadolu'nun kültür tarihiyle ilgili çalışmaların sahibidir. Tanrı Yaratıcı Toprak Anadolu (Sinan Yayınları), Bütün Yönleriyle Anadolu İnançları (Koza Yayınları) gibi kitaplarında eskiçağ Anadolu uygarlıklarının, kültür verilerinin, inançlarının günümüzde de yaşayan belirtilerini konu edinmiştir. Bu çalışmalarıyla bizim bugünkü kültürümüzde eski Anadolu'nun (Hititlerin, Hurriler ve Mittanilerin, Urartuların, Friglerin, Lidlerin...) uygarlıklarından derin izler bulunduğunu göstermiştir. Böylece o, Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat gibi Anadolu'nun bugününü en eski çağlarıyla bağlayan, arada kopmayan bir kültür bağının bulunduğunu savunan tarih görüşünün sahipleri arasında yer almıştır.

Eyüboğlu'nun yeni bir çalışması Anadolu Büyüleri (Seçme Kitaplar yayınevi) adını taşımaktadır. Halkımız arasında bugün de yaşayan, uygulanan, kullanılan büyüler bu kitapta geniş bir önsözle inceleme konusu yapılmış ve «Hastalıkları giderme», gizlilikleri bilme», «Şeytanla ilişkiler», «Dilekler, savunmalar, korunmalar»,

baya bir salkım üzüm vermemiş.

— Ayrarı yok içmeye, tahtıravallı ile gider..
— Kazanımın dibini kara, seninki benden kara.

— Kabahatı, allayıp tellemişler, kimse sahip çıkmamış.

— Üzüm üzümüne baka baka kararır.

— Ak akça kara gün için.

— Öfke ile kalkan, zararlı oturur.

— Etme, bulma, dünyası,

— Bugün bana, yarın sana.

— Büyük lokma ye, büyük laf söyleme.

— Kör yapalağın kısmeti ayağına gelir, o

da sıçrar tutar (Kör yapalak = Baykuş). — Ne

kadar kısmetli olsan da çalışmaya mecbursun —

— Rencberin karnını yarmışlar 40 dane gelecek yıl çıkmış.

— Yılan sokan uyur, aç olan uyumaz.

— Aç köpek fırın deler.

— Elden gelen özün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.

«Cinler, periler», «Define bulma» gibi genel başlıklar altında toplanarak yapılmış ve uygulanışları anlatılmış, şekilleri, resimleri gösterilmiştir.

Büyüler, doğa üstü güçler, gizemsel sözler, kutsal sayılan nesnelere aracılığıyla insanları, doğayı, doğa yasalarını etkilemek için büyücülerin yaptığı boş, verimsiz eylemler ve işlemlerdir. Temelinde ilkel insanın görüş ve düşünceleri yer alır. İlkelerin «mana» gücü, «tabu»ları büyüü oluşturmuştur. Başlangıçta dinle büyü ortak bir köke dayanırken Tanrı kavramının gelişmesi büyüü dinin dışına itmiştir. Sonuçta din, büyüü ve büyüsel işlemleri yasaklamıştır. Böyle olduğu halde günümüzde büyüün dinden gelen öğeleri, formülleri kullanması, dinsel çevreyle ilişkisi bulunması dikkat çekicidir.

İsmet Zeki Eyüboğlu-kitabının önsözünde büyüleri anlatırken halkı kandırmak inançlarını sömürmek isteyenlerin büyülerden nasıl yararlandığını göstermektedir. Büyüleri inanan, büyücülerin önüne para döken safdiller halkın içinde geniş bir kitle oluşturmuştur. Ama gene halkın arasında bu saçma-sapan inançlara karşı çıkan gerçekçi, akılcı insanlar da hiç eksik olmamıştır. Eyüboğlu'nun kitabına aldığı şen Karadeniz Türküsü, büyücülerin ipliğini pazara çıkarırken büyüye bel bağlayanları da taşlamaktadır.

Kitabı halk inançlarının önemli bir yönünü işığa çıkarırken inançlardan, gizemli yönlerden daha çok halka maddi yaşantısı, somut istekleri, gerçekleşmesi için didindiği özelemler konusuna açıklamalar getirmiş sayılmalıdır. Hastalıkları giderme, sevgiliye kavuşma, düşmanını affetme, kazancı artırma, define bulma gibi büyü alanları hep bu somut temele bağlanmaktadır. Hele Eyüboğlu'nun yayınladığı büyü örneklerinden biri olan «Vurguncudan korunma» büyüü, halkın, kendisini sömürenlerle savaşmada sürüklediği çaresizliklerin böyle somut fakat acı belirtilerindedir.

Bugün büyüye inananlar yok değildir. Büyüyle ilgili araştırmalardan, metin yayınlarından büyü uygulaması için yararlanacakların varolacağı da akıldan çıkarılmamalıdır. Eyüboğlu'nun kitabının, yayın amacına taban tabana zıt böyle bir amaçla asla kullanılmamasını dileyelim.

ESKİŞEHİR KADIN OYUNLARI VE GİYİMLERİ

Yazan : Alâattin ZENGİN

Yörenin kadın oyunlarının en önemli özelliği eşli oynanması, yani karşılama tipi oyunlar olmasıdır.

Bundan başka yer - yer yöreye ait başka özelliklerde gösterilebilir. Örneğin: Oyuncuların omuz vuruşları ve kaşık tutuşları.

Genellikle zeybek adı altında oynanan oyunlarda omuz vuruşlarına çok raslanır. (Yörük Kırka köyünden derlediğimiz Yörük Kırka kadın zeybeyi - Entarisi kırmızı gibi).

Oyunun ismi zeybekte olsa, oyun yine karşılama türündendir. Çünkü oyunlarda daire yapma çok az olur. Genellikle oyuncular karşı - karşıyadır.

Kadın oyunlarının tümü türküdür. Türkü söyleyen guruh türküyle beraber def çalar, oyuncular da kaşıklarla oynarlar. Kullanılan def genellikle büyük, zilli veya zilsiz olur.

En yaygın oyun (Kadın karşılması olan) «Yoğurdum var yeşil meşil çanakta» oyunudur. Oyunun yer - yer değişik isim altında oynandığı görülmüştür. Örneğin: (Vargel - Çeyizaltı) gibi

Bu oyunun müziğine benzeyen müzik ile oynanan bir başka oyun, Eskişehir - İnönü - Dereyalak köyünde ve Bilecik yöresinde «Aşağıdan gelen hanım oynasın» sözleriyle başlar ve erkek karşılması olarak oynanır. Oyun figürleri çok değişiktir. Sadece müzikte benzerlik vardır.

ESKİŞEHİR YERLİ KADIN GİYİMİ

Eskişehir yerli kadınları şekil olarak birbirine çok benzeyen 7 çeşit elbise giyerlerdi.

Bunlar: a) Sarka - Pesent

b) Canfez

c) Altı parmak

d) Cezi

e) Hint kumaşı

f) Sevai

g) Kiron

Bütün bu elbiseler cepken - şalvar şeklindedir. Cepken kısımlarının birbirinden biraz farklılık gösterdiği halde, şalvar kısımları şekil olarak birbirinin aynısıdır. Fakat kumaş ve işleme olarak farklıdır.

A) SARKA — PESENT

1) Sarka: Tamamen sim-sırma ve pullarla işlemelidir. Önünde ve arkasında bir de sim ve sırmadan yapılmış püsküller vardır.

Bugün hâlâ gelinlik olarak giyilmektedir.

2) Pesent: (Şalvar) — Genellikle kırmızı renkte olup her tarafında çiçeklere benzer işlemler vardır.

B) CANFEZ

1) Canfez: Genellikle vişne çürüğü renginde olur. Mavi renkte olanları da var. Dokuma sert kumaştan yapılır. Kadifeden yapılanları da vardır. Üzerindeki motifler simden olup bindallı elbiselerindeki dal desene benzer.

2) Canfez şalvar: Üst tarafının renginde ve deseninde olur. Bütün elbise çeşitlerindeki şalvar tipindedir.

C) ALTI PARMAK :

1) Altıparmak: Cepken kısmı çubuklu kumaştan yapılmıştır. Genellikle çizgiler kırmızı - beyazdır. Başka renklerde de vardır. Yalnız ön kısmının kenarları, yukardan aşağı sırma işlemelidir. Birde kol uçları sırma işlemelidir. Bu elbise değişik yörelerde değişik isim söylenmektedir. Örneğin (Çitai - Çitari - Sitai - Sitari) gibi.

2) Altıparmak şalvarı: Üstünün kumaşından yapılmıştır. Yine çubukludur. Şalvarın iki yanında önde ve arka olmak üzere 4 sıra belden aşağı kadar inen (sulu) işleme denilen sırma ile yapılmış bir işte motifli işleme vardır. Şalvar giyince bu işlemler (sular) iki sıra halinde yan taraflarda kalır. Bütün şalvarlarda olduğu gibi paçalar sırma ile işlenmiştir.

D) CEZİ: Tipi - şekli - motifleri ile aynı altıparmak gibidir. Yalnız düz kumaştan yapılmıştır.

Düz yeşil - kırmızı - vişne çürüğü - mor - Havai mavi renginde olanları vardır yeşil renk genellikledir. Altı parmağın şalvarında bulunan sulu işlemler olmayıp iki yanda güllü işlemler yapılmışsa buna PANÇAKLI cezi denir.

E) **HİNT KUMAŞI**: Cezi ve altıparmak şeklinde yapılmıştır. İsmi kumaşından almıştır. Parlak gri renklidir.

F) **SEVALİ**: Cezi ve altıparmak şeklinde yapılmıştır. İsmi yine kumaşından almıştır. Kumaş kendinden dallı ve simlidir. Kumaşın üzerinde sarı ve kırmızı dallar vardır.

G) **KIRON**: Genellikle kadifeden yapılır. Diğer elbise tiplerinden farkı yakalıklı ve omuzluklu oluşlarıdır. Yakalıklar omuz üstüne kadar uzanıyorsa buna **hörgüçlü** kiron denir, cepken kısmının içine boğazdan bir bağlantısı olan önlük kullanılır.

Bütün bu giysileri tamamlayan diğer parçalar şunlardır:

1) Başlarında önü altın veya mangır dizilen kapalık (tepelik). Kafalığı tutan grep, onun üstüne başörtü.

ABONE VE OKUYUCULARIMIZA

2 yıldan buyana her geçen ay kâğıt, posta, basımevi, ambalaj ve diğer giderlerimiz artmaya devam etmiştir. Dergimizin fiyatını yükseltmemek için direnmemizin bu yüzden bir anlamı kalmamıştır.

Öte yandan Millî Eğitim Bakanlığı, dergi fiyatlarını gözetmeksizin abonelerinde %25 indirim uygulamış, ayrıca posta ve ambalaj giderini iki katına çıkaran bir uygulama yaparak abone olduğu dergileri pullayıp, adreslerini yazdıktan ve tek tek ambalajladıktan sonra topluca Bakanlık Yayınlar Müdürlüğü'ne gönderilmesini, dağıtımın Ankara'dan yapılacağını bildirmiştir.

Kültür Bakanlığı da abonelerini yok denecek orana indirmiş, dergilerin taahhütlü gönderilmesini öngörmüştür.

Yani tanesini 9-10 liraya mal ettiğimiz, reklâm gelirleriyle ancak 5-6 liraya düşürebildiğimiz dergilerimizi 1-2 liradan satın alacaklar.

Bu durumda Ocak 1979 dan geçerli olmak üzere dergimizin sayısını 10, yıllık abonesini 120 liraya çıkarmak gereğini duyduk.

Abone ve okuyucularımıza güvenerek.

T.F.A.

2) Cepkenin içine giyilen **DİKOLTA** denilen gömlek.

3) Ayakta işlemeli yün çorap ve sonra yemeni veya kundura.

Oyun türkülerimizden üç örnek veriyoruz:

YOĞURDUM

Yoğurdum var yeşil meşil çanakta
Benleri var ak gerdanda, yanakta
Benim yarım şu karşiki konakta
Beri gel a yarım, gel beri, ben adam yemem
Ellerin yarine ben yarım demem.
Yoğurdun üstünde bal eylenir mi?
Çirkinin yanında can eylenir mi?
Güzeli görünce sabr'eylenir mi?
Beri gel a yarım, gel beri, ben adam yemem
Ellerin yarine ben yarım demem.

KADIN ZEYBEĞİ

Entarisi kırmızı
Annesinin bir kızı
Beni alacak oğlan
Teyyarenin yıldızı
Oynan kızlar oynunara ben yandım
Ben yandım sevmeden aldandım
Entarisi al basma
Alın duvara asma
Sen benimsin ben senin
Her lâfa kulak asma
Oynan kızlar oynunara mâşallah
Mâşallah, nazar değmez inşallah

ELİNDEKİ MENDİL

Elindeki mendili
Yudur sevdiğim yudur
Gönül kimi severse
Dünya güzeli odur

Koca kapının üstü
Mendilim yere düştü
Mendilimi alırken
Gönlüm güzele düştü

Mendilim lüle lüle
Ben düştüm gurbet ele
Yedi mendil eskittim
Gözyaşı sile sile

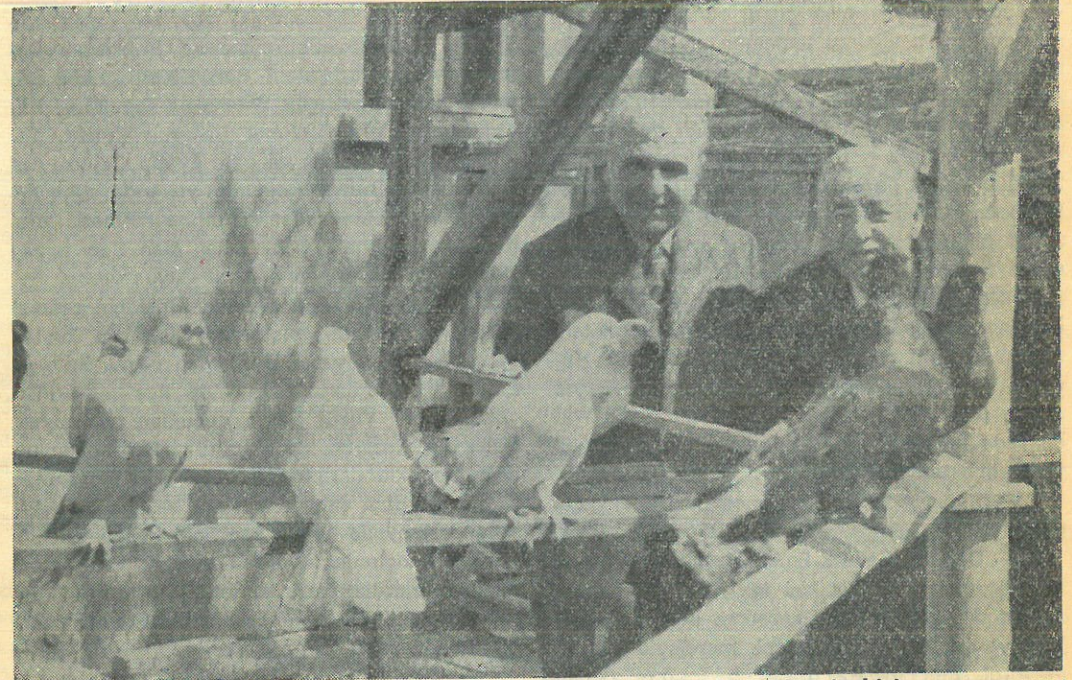
Yünlü çorabın koncu
Benim yarım oyuncu
Yarım mendil istiyor
Vermek boynumun borcu.

Kuş Sevgisi ve Geleneksel Kuşçuluk :

KONYA'DA KUŞÇULUK VE KUŞLAR

— 2 —

Yazan : Mahmut SURAL

Konya'nın tanınmış çiçek ve kuş yetiştiricilerinden Avukat M. Ali Apalı (solda) ve yazarımız Mahmut Sural, Apalı'nın kuşlarını incelerken...

MEVLÂNA'DA KUŞ BESLEMİŞ HACI BEKTAŞ-I VELİ HORASAN'DAN ANADOLU'YA GÜVERCİN DONUNA GİRİP GELMİŞTİR

Çelebilerin kuş beslemelerinin bir nedeni de, menâkiplerde kaydolduğuna göre, Hz. Pir Cenab-ı Mevlânâ'nın bu kuşlardan beslemiş olmasıdır.

Güvercin, beктаşilerce de kutsaldır. Hacı Bektaş-ı Veli hazretlerinin, Horasan elinden Anadolu'ya gelirken, güvercin donuna girdiği rivâyet olunur. Bu nedenle Bektaşiler güvercini kutsal sayarlar. Bu kutsallık sebebiyledir, ki Bektaşî dergâhlarının hemen hepsinde bir güversin kümesi bulunurdu.

Selçuklu kuşunun cinsinin bozulmaması için verilen emeğe güzel bir örnek de vereyim: Kapı Câmii caddesinin sağlı sollu dükânlarının sahibi olan ve kendisine «Deli Hacı Alinin oğlu» denilen bir zengin, büyük paralar yatırıarak, zamanının en nâdide Selçuklu kuş-

larını bir araya toplamıştır. Bu zat, bir Akkuyrukara'nın dişisini kaçırmış, bu kaçak kuşu da Kapancı zâde Mustafa efendi ele geçirmiştir. Deli Hacı Alinin oğlu, adlarını hürmetle andığım Bendelli İbrahim efendi ile Abdullah Azmi efendiye, kaçak kuşu geri vermesi için Kapancı Mustafa efendiye ricacı göndermiş, fakat Mustafa efendi dişi Akkuyrukara için bir manda istemiştir. Ricacılar bunu kabul etmiş, kuş sahibini bulurken, manda da Kapancı zâde Mustafa efendinin ahırına çekilmiştir.

Ünlü kuşçumuz Apalı'nın kuşçuluğu irsîdir, yâni babadan geçmedir. Kendisi böyle söylüyor ve bu işin hikâyesini naklederken kendinden geçip, söze nereden başlayacağını şaşırıyor. Ve ben soruyorum:

— Kaç tür güvercin vardır?

— Kanıma göre, Selçuklular Orta Asyadan düz beyaz, gök ve düz siyah türleri getirmişlerdir. Sonraları, düz beyazla düz siyahı birleştirip akkuyrukara'yı, gök ile düz beyazı birleştirerek

370

371

de çopur türünü elde etmişlerdir. Bu bir tahmindir. Çünkü konu asırlar öncesine âit bir şeydir, kesin bir yargıya varılamaz. Bugün elimizde bulunan güvercin türleri ak ve çopur dediğimiz düz beyaz ile, beyaz fakat baş tarafı hafif kül renkli ve kanatları siyah olan çopur türü, kuyruk tamamen beyaz, vücudu tamamen siyah olan Akkuyruk, vücut tamamen havâî, kuyruk siyah benekli gök türleridir. Eski kuşçulardan duyduğuma göre bu kuşların başka türleri de varmış, ama ben bunları görmedim, bilmiyorum. Benim bildiğim kadarı ile ak çopur türünü geliştirip ıslah eden ve bu türe hayran olan zat, Elifan İbrahim Babadağ'dır. Çok zarif bir insan olan İbrahim Babadağ, ömrünün büyük bir bölümünü Hacı Nafizlerin konağında geçirmiş ve bu konağın kuşçu başlığını yapmıştır. Akkuyruk türünü geliştiren zat da, Rafet Çelebi zâde Hüseyin Çelebidir. Gök türünü Akkırığin «Dayı» adıyla ünlü Hacı İsmail ağa geliştirmiştir, ki elimizde bulunan bu tür gökler «Dayı cinsi» diye anılmaktadır.

— Sayın Apalı, bu kuş merakı size nereden geldi?

— Dedem, Sandık Emîni Hacı Emin efendi, hâli vakti yerinde bir kişi idi. Rahmetli babam Ahmet dayınının ise para kazanma diye bir problemi yoktu. At, kuş ve çiçek merakıyla vaktini geçirirdi. Ben hayata gözlerimi açtığım zaman at, çiçek ve kuşlarla karşılaştım. Bu nedenle merakım irsîdir. Babamın vefatından sonra aynı meraka kendimi kapırdım ve devam ettim bu işe. Ancak yüksek tahsil yapmak için İstanbul'a giderken kuşlarımı sevdiğim arkadaşlara verdim. 1939 yılında Avukat olarak Konyaya döndüğüm zaman, bizim eski dostlar etrafımı sardılar ve kuş merakı böylece yeniden tepreşti, ikinci defa kuşçuluğa başladım ve hâlâ gidiyor işte...

— Sizin geliştirdiğiniz kuş türü oldu mu?

— İstanbul'dan Konya'ya döndüğüm yılda, Konyadaki kuşların durumlarını çok bozuk buldum. En iyi türün kimde olduğunu araştırdım ve Hacı İsmail «Dayı» da bulunduğu öğrendim ve gidip kendisinden bazı kuşlar aldım. Uzun zaman yaptığım seçmeler sonunda, Solakyan'ın Rafet Çelebi zâde Hüseyin Çelebinin kuşlarından daha üstün olanlarını yetiştirdim. Üzülerek söyleyeyim, ki bu kuşlarını menfaat maksadıyla çaldılar, sonunda da benden korktukları için bu kuşları kestiler, yok ettiler. Bugün elimde bulunanlar, kısmen çalınan kuşların evde kalanlarının, kısmen de bazı arkadaşlara verdiğim emayet yavruların yavrularıdır.

— Konya'nın en ünlü eski kuşçuları kimlerdi?

— En ünlü kuşçular Çelebilerden yetişmiştir. İsimleriyle müsemma olan gerçekten efendi, çelebi olan bu insanlar, konaklarında, yaz mevsimlerinde de Meramdaki sayfiye evlerinde Selçuk kuşları yetiştirmişlerdir. Bunlardan Rafet zâde Hüseyin Çelebi, Hacı Kâmil Çelebi, B. yü. Selahattin, Küçük Selahattin Çelebiler, Hüsamettin Çelebi, Mehmet Bahattin Çelebi, Tarikatçı Cemal Çelebi ve oğlu Eyyüp Çelebi, Ârif Çelebilerdir. Bunların dışında, yukarıda adını andığım ve babam kadar sevdiğim rahmetli İbrahim Babadağ, hakîm bir insan olan Hacı İsmail Dayı, Ünlü saz sanatçısı Latif Çavuş vardır. Ayrıca âile olarak Nakıp zâdeler, Mecidiye zâdeler ve Konyanın tüm aristokrat âilelerinin kuşları vardı, bakıcıları vardı. Bunlardan başka Rum ve Ermeni hemşerilerimizden de kuş meraklıları çoktu. Ünlü Yusuf Şar'ın çocukları, Sarrafyan, Solakyan, Kazaros, Sofoklis. Bu Rum hemşerimize Soğuklu derlermiş - kâtip adıyla tanınan başka bir Rum şahâne kuşlara sahipmiş.

— Konyada bugün kaç ünlü kuşçu var?

— Gençlerde heveskârlar var, ama yeterli değil. Eskişerlerden terzi Ahmet Sinan var. Akkuyruk kara türünün ıslahında büyük hizmetleri olan bir arkadaşımız.

— Çok az kalmış olduğunuz göre, bu kuş türlerinin devamı nasıl sağlanabilir?

— Rahmetli İzzet Koyunoğlu bey ile şöyle konuşmuştuk: Tarihi eşyalar nasıl korunuyorsa, bu Selçuklu kuşları da öyle korunmalıdır. Belediye bir kuş pavyonu açmalı ve cins kuşları bu pavyonda korumalıdır. Fakat rahmetlinin ömrü yetmedi. Bu konu da öylece kaldı, gitti, Belediye bu işe el koymalıdır. Apartman hayatı kuş beslenmesine büyük bir engeldir. Koyunoğlu müzesine bir de kuş pavyonu eklenmelidir. Nesilleri kesilmekte olan Kelaynak kuşları için Avrupadaki hayvanları koruma derneklerinden Bilecik Belediyesine iki milyon lira gönderilmiştir, Elin adamları Kelaynak'ı böyle korurlarken, biz Selçuk güvercinlerini korumamazlık edemeyiz.

Konya'nın eski ünlü kuşçuları «fenfene» (*) ler düzenler, yemekten sonra, odanın ortasına serilen bir sofraltına (**) kuşlarını bırakır,

(*) Eskiden Konyalılar her biri, birer malzemesini vermek suretiyle, ziyafetler hazırlarlardı. Buna FENFENE denilirdi.

(**) Yemekler yerde yenirdi. Sininin altına serilen beze de (Sofraaltı) denilirdi.

ARAŞTIRMALARI

hangi erkek kuşun, hangi dişi kuşa çiftleştirilmesinin uygun olacağı kararlaştırılmış. Sizin anlayacağınız, kuşların ıslahı kolektif bir çalışma ile yapılmış. Apalı bunları anlatırken:

— Aaaah o günler ahl.. Hayal oldu gitti... Diye hayıflanıyor ve başını esefle sallıyor.

— Ya kanaryalar, diye sordum?

— Ben şahsen cermen türü kanaryaları tercih ederim. Bu kanaryaların ötüşleri pek hazindir. kulak tırmalayıcı değildir. Yerli kuşlar içinde bülbül taklit eden kanaryalar varsa da, taklit edebildikleri nağmeler pek mahduttur. Bülbül rakipsiz bir kuştur ve kafese intibâki imkânsızdır. Bu kuşların tutulmasını, kafese konulmasını katiyen tasvip etmem. Yabâni kuşlar, doğanın ziynetidirler. Bu hayvanları rahat bırakmak en doğru yoldur, şarttır. Pirim şem'i Baba bir konuşmasında: «Bülbül'e feryâdı talim eden Rabbü-mücbidî» der. Bu nedenle, bülbülün feryadını doğada dinlemelidir. Elimdeki kanaryalar ise şahâne kuşlardır.

Ünlü kuşçumuz Apalı ile olan konuşmamızı burada noktalarken, güvencin kümesinin beş kilitte emniyet altına alındığını ve cermen türü kanaryalarının da cidden çok güzel kuşlar olduğunu kaydedeyim.

**

Diğer ünlü kuşçulardan terzi Ahmet Sinan'ı ziyaret ettim. Güvercin kuşçuluğunu bırakmış, kanarya ticareti ve yetiştiriciliği yapıyormuş. Beni görür görmez:

— Sen kuşçuluktan ne anlarsın? Yalan yanlış yazıp duruyorsun, diye karşladı.

— Ben anlamam, ne söylerlerse onu yazıyorum.

— Sen kuşçuların laflarını ihtiyatla karşıla, Kuşçular, bir bakıma avcılara benzerler..

— Yalancı olurlar mı demek istiyorsunuz?

— Öyle.. Dedi.

— Böylece yazarım, dedim.

— Yaz... Cevabını verdi ve ekledi:

— Sen git, Ahmet Onacak'ı gör, şimdilik Konyada asıl kuşçu o'dur.

— Kanaryalardan hangi türü tercih edersiniz?

— Cermen türünü... Bunların özellikleri bambaşka...

Bülbül kafese girmemelidir. Bu hayvan önce canlı kurd yer. Kafese konduğu zaman canlı

kurd bulmanın imkânı yoktur. Ete alıştırıyorlar, ama dayanamıyor ve ölüyor hayvan.

**

Konya'da, beşbinin üstünde kuş meraklısının bulunduğu ileri sürülüyor. Bu kadar kuşçu ile teker teker konuşmak elbette olanaksız bir şey. Bu meraklıların başlıcalarından Avukat Meh. met Ali Apalı ve Ahmet Sinan'la konuştuktan sonra başta Avukat Ahmet Onacak olmak üzere, Ahmet Nükte, Mehmet Ali Gürel, Mehmet Keçeci adlarındaki kuşçularla da görüştüm, kuşlarını, kuş kümeslerini gördüm.

Çoğumuz, «kuş» veya «kuşçuluk» denilince, ya hiç umursamayız, ya da dudak büker geçeriz. Fakat kuş meraklılarının bu hayvanlara olan tutkuları öylesine ilginçtir ki, bu tutkunluğu umursamazlık edemez, dudak büküp geçemezsiniz.

Kuş meraklılarının ayrıca bir de gül ve köpek tutkuları vardır. Gül, kuş ve köpek. Bunlar birbirlerini tamamlayıcı unsurlardır. Meselâ: Ahmet Onacak'ın «çoman», cins bir çoban köpeğidir. Bu cins köpekler, Sivasın Kangal ilçesinde, Yozgatın Akdağmadeninde, Koçhisarın Mezgit köyünde bulunuyormuş. Onacak bu köpeği bir çok araştırmalardan sonra Mezgit köyünden bin liraya satın almış. Bir Amerikalı binbaşı, o zamanki Konya valisi İhsan Tekin'i ziyareti sırasında: «Siz Türkler» demiş, «elinizdeki çoban köpekleriyle mandalarınızı üretip ihraç etseniz, önemli bir döviz kaynağı elde edersiniz!» Meğer bu köpeklerden Karapınar'da da çokmuş da, Amerikalılar alıp götürmüşler. Çünkü bir köpek, sürüleri beklemekte, korumakta, beş kovboy'a bedelmış. Mandalara gelince: Bu mübarek hayvanlardan, dünya yüzünde bir bizde, bir de Senegal'de varmış... Hattâ, Münih Olimpiyatlarına katılan bir İngiliz kız spormen, kendi dalında birincilik kazandığı takdirde, annesinin kendisine, bir Türk çoban köpeği hediye edeceğini, bir övünç nedeni olarak anlatmış, ki bu köpekler, Kanada'da, Amerika'da, İngiltere'de bin dolara satılmakta imiş...

Gül ve çiçek konularına hiç değinmedim. Bir de bunları konu edersek, iş çok uzayacak. Ancak şu özelliği ifade edeyim, ki kuşçular arasında da rekabet, kıskançlık ve bu nedenlerle meydana gelen kırgınlıklar hiç eksik değil. Bu kırgınlıkları körüklememek için, işin bu yönüne girmeyeceğim.

(Devamı var)

KUTU DERESİ

Derleyen : Ali Rıza ÖNDER

Konu, sekiz yıl süren Pülümür Kaymakamlığı sırasında yaptığı, Dersim'le ilgili araştırma ve incelemeleriyle tanınan ve 1947'de ilk sivil Tunceli Valisi olarak bu bölgede bir süre görev alan rahmetli Edip Yavuz'un «Tarih Boyunca Türk Kavimleri (1968, Ankara)» adlı kitabının 417. sayfasından alınmıştır. Bu yoldaki söylenceyi, son aylarda Ankara'daki görüşmemizde Hozatlı sayın İbrahim Akgün (1899) doğrulamıştır.

Eskiden Dersim adıyla anılan Tunceli bölgesinde kutsallığına inanılmış dağlar, dereler ve akar sular oldukça çok sayıdadır. Munzur Irmağı, Kutu Deresi, Dujik Baba, Düzgün Baba dağları, bunların başlıcaları arasında sayılabilir. Çeşitli Dersim ayaklanmalarında adı geçen Kutu Deresi'nin tanınmış olanlar, bu yerin yüksek yamaçlarla çevrili, kutu gibi kuytu bir dere olmasından ötürü böyle adlandırıldığını sanmışlardır. Oysa, görüşümüzce bu adın «kutu» kavramı ile değil, «kut» kavramı ile ilgisi vardır. Bu ad, kutlu (kutsal) dere anlamını taşır. Nitekim, Tunceli'nin kuzeyinde Erzincan yolu üzerinde bir de Mutu vardır. Bunun da «mut» ile, «mutluluk» ile ilişkisi bulunduğunu düşünürüm.

Kutu Deresi, il merkezi Kalan kentinden Pülümür'e doğru giden ana yolun solundadır. İçinden küçük bir su akan derin ve uzun bir vadidir. Bu küçük akarsuyun Harçık çayına karıştığı yerde vaktiyle bir asayiş karakolu yapılmıştır. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet döneminin ünlü komutanlarından Neşet Paşa'nın zamanında yapıldığı söylenen bu karakol, içinde yüzlerce asker barındıran bir kışla büyüklüğünde imiş. Haydaranlı oymağından birisinin Edip Yavuz'a anlattığına göre kışla bir gece ansızın çökmüş, yerin dibine geçmiştir.

Anlatış şöyledir: İnaniş'a göre bu yörenin bekçisi olan Kutu Deresi bağrında silahlı kişileri barındıran böyle bir kışlanın yapılmasını özgür havasına ve tinsel kişiliğine aykırı bulmuş, dışarıdan gelen bu kolluk gücünü yadırgamıştır. Bunun etkisiyle bir gece yarısı büyük bir sarsıntı sonunda kışlanın yok oluşu, Kutu Deresi'nin duyduğu bu mistik tepkiye bağlanmaktadır.

Ancak, bu tepkinin eyleme dönüşmesinden önce, acıyıcılığı ve koruyuculuğu ile tanınan, aynı zamanda haberci olan Zel Dağı, kışladaki emir kulu askerlerin ölmesini istememiş, içlerinde bulunan sıtkı bütün bir erin, üst üste üç gece düşünce girerek başlarına gelecek felâketi açıkça bildirmiştir. Çöküntünün yeri, gün ve saati bile belirtilmiştir. Rüyadaki bu bildirişe can

ve gönülden inanan arı yürekli, duru gönüllü er, durumu komutanlarından «sen delisin» diyerek yanlarından kovmuşlardır. Ama, rütbesiz arkadaşları, erin yalvarırcasına yinelediği bu habere inanmakta gecikmemişlerdir. Bu nedenle o gece kimseler koşullara girmemiş, hepsi dışarıda sabahlamışlardır. Kayalık bir tabana oturtulmuş olan kışla, gece yarısından sonra korkunç bir gürültü ile çökmüş, yer altına gömülmüştür. Şimdi, toprak düzeyinden üç metre aşağıda sadece kiremitleri gözükmektedir.

Bu söylence, yüzyıllar boyunca işlek ulu yolların dışında kalmış, sarp dağların, yalçın yamaçların, uğultulu derelerin, çağıl çağıl çağıl da yan ırmakların oluşturduğu bambaşka bir ortamın ürünü, toplumsal bir inanışın simgesidir. Bu inanışın kökeninde doğal bir özgürlük havası vardır. Yörede doğup büyüyenler, siyasal bağlantılardan çok, bölgesel ilişkiler içinde kalmaya yatkındırlar. İstedikleri yaşam, doğa yasalarının etkisi altında sürüp giden bir yaşamdır. Bu nedenle çeşitli uygarlıkların geliştirdiği değişik kültür çevrelerinden uzak, yalın bir evren içinde kalmayı başarmışlardır. Geçmişin karanlıklarından süzülüp gelen köklü, ilkel olduğu oranda güçlü geleneklerin sert çemberi arasında kalmayı yeğlemişlerdir.

Tunceli insanları, sağlıklı fizik yapıları, yürekli davranışları, gözü pek ve atak girişimleri, bu öğelerle yoğrulmuş sert ve keskin karakterleri ile ün salmışlardır. Son kırk elli yıl içinde, dış uygarlıkların etkisine daha çok açılan kapılar bize yeni bir gerçeği göstermektedir. O da, bu yörede oturanların her türlü yeniliklere kolayca uyabilen bir yeteneğe sahip oldukları gerçeğidir.

Doğu Anadolu'nun ilginç kesimlerinden birisi olan «Tunceli» konusu üzerinde düşünürken şunu gözden uzak tutmamız gerekiyor: Bölgede yaşayan her türlü kültürel özelliklerin, zamanla büsbütün unutulmaya yüz tutmadan saptanıp incelenmesinde, bilimsel yönden büyük yararlar vardır.

MİR'ÂTİ'NİN BİR DESTANI

Yazan : Hayrettin İVGİN

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Ankara'nın Kalecik ilçesindedir. Çağının en büyük ozanlarından (1). Medrese öğrenimi görmüş olup söylentiye göre Kalecik müftülüğünde de bulunmuştur. Fakat o Bektaşiliğe bağlanmıştır (2). Bu nedenle müftülüğünden uzaklaştırılmıştır.

Yıllarca ortadan kaybolmuş, uzun yolculuklara çıkmış. Kerametler gösterdiği de söylenmektedir. Mir'atî saz çalmayı ve nefes söylemeyi ülkenin çeşitli yerlerini dolaşarak sürdürmüştür. Gezilerinde ozanlarla yarışmalara girer ve muammalar asarmış. İstanbul'da öldüğü sanılmaktadır.

Mir'atî'nin doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. 1846'da ölen Hızırî adlı ozan'ın Antalya'da yazdığı «Şairnâme»sinde Mir'atî'nin de adını vermektedir (3).

Mir'atî, Nevbetî, Nihalî, Nakşî Hayberî, Hayderî, Beratî, Yahşî Karibî, Kelilî, Kazâî, Vahşî Girdabî, Kerevî bilmez vahşetî

Hızırî bu «Şairnâme»yi 1257 de yazdığına göre Mir'atî 1841 yıllarından önce ünlü bir ozanmış.

Mir'atî gerek yaşadığı ve gerek daha sonraları yetişen saz ozanlarına etki etmiştir (4).

Şiirleri içten ve duyguludur. Açık düşünceye yer verir. Güzel nefesleri ve aşk şiirleri vardır. Yazma dergilerde birçok şiirlerine rastlanmaktadır.

Mir'atî'nin en önemli yanı çeşitli konularda destanlar yazmasıdır. Halk edebiyatının en güzel destanlarını yazan kişi olarak niteleyebiliriz.

Biz bu yazımızda Mir'atî'nin bir destanını yayımlıyoruz. Bu destan Sungurlu'nun Yazır köyünden olan Âşık Ali Çobanbaşı'nın tuttuğu defterden aldık. Birçok şiirleri olan Ali Çobanbaşı bugün 55 yaşındadır. Defterlerini 30 yıldan beri tuttuğunu söylemektedir.

Kuş eyle birader dinle efhalmı
Bu dest-i devrandan şikâyetim var
Az gitmez söylesem kıl ü kalım
Gönüller şaz eder hikâyetim var.

Hayli zahmet çekip sarardım soldum
Ararken bir kolay zenaat buldum
Her ne söyleseler sabırlı oldum
Şükür bir kimsede ne hacetim var.

Sorma suval etme ben bu fakirden
Mihnetim eksilmez bilmem kaderden
Başım hâli değil dertten kederden
Gelince kam hâneme kasavetim var.

Fikirden yaptırırım bir hayli çörek
Lâhlahı helvası hayalden börek
Gönül pilâvından istersen yemek
Gece gündüz kaynar imaretim var.

Saadet sancağında mahi mahtarım
Nazm-ı nihâyete düştüm ararım
Düşünmekten uyuz kazanmak kârim
Kaşındığım budur hararetim var.

Kulağım sağırdır budur kaderim
Çağırısın bağırsın yoktur haberim
İşirette sözü idrâk ederim.
Aklım kısa biraz zekâvetim var.

Dediler feraset güzel halindir
Züğürtlük eskiden senin malindir
Sözün anlayamam kafam kalındır
Beyhude sanma ferasetim var.

İrfan ile gel gör bunda kemalim
Halka tükenmez kıl ile kalım
Muhabbetle gel gör yine bu halim
Tuzsuz çorba gibi halâvetim var.

Menzil-i maksudum Hüdaya ayan
Bu âdem kesireti bende nümeyan
Tabakla üfletim çoktur her zaman
Çarşıda pazarda rezaletim var.

Aklımı vermişem aşka mizana
Benim tek gelmemiş misl-i cihana
Sıfatım benziyor gerçi insana
Zahirde gösterir kıyafetim var.

Bahadır olur mu kişi halince
Kolay olur her iş geri kalınca
Döğüşte kavgada bir zor gelince
Sabredip kaçmağa secaatim var.

Sırası gelince namaz kılarım
Çıkarken câmiden pabuç çalarım
Çoğunun başını derde sokarım
Hırsızlıktan benim imaretim var.

İncinme vaiz gel eyle kerem
Zahit takva üzere derse gidemem
Bayram namazını tetkin edemem
Yıldı iki kere ibadetim var.

Cin toplamak rembil herkar bilirim
Hali sanma sırr-ı esrar bilirim
Açık kapıda her ne olsa görürüm
Benim böyle keşf-i kerametim var.

Kerkük Folkloru :

KERKÜK NİNNİLERİ

Derleyen : Çoban BEŞİRLİ

Ay çıhtı oldu yayan
Yar yola düştü yayan
Gül döşek katfa yastih
Dayan azizim dayan	8. Seherden sada geli
Zulmu çoh dada geli
Salım duşman canına
Sene ne kada geli	Gözüme şiş batırırım
Sen hasıla yetince
Bala dadı
Bal dadı bala dadı
Ne balda ne şekerde
Hiç yohtu bala dadı	9. Bala vay
Balav olum bala vay
Çöp yığdım yuva yaptım
Uçurtmadım bala vay	15. Ley lev edim men dayım
Yuhuv ossun mülayım
Hudama çoh yalvardım
Olasan benim payım
Balam, şirin seni
Severem şirin seni
Sevmesem canım çihşın
Canımnam şirin seni	10. Başında sarı sancak
Yar miskin men utancah
Bağiv bariv yemedim
Otuya yandım ancak	16. Men diyerem bala vay
Balay ollam bala vay
Çoh beşigiv beledim
Bir demedim bala vay
Balam şirin düşer
Yay oha şirin düşer
Sen yat men ley ley edim
Görsev ne şirin düşer	11. Başında peştamalı
Aya benzer camalı
Bayram sebbehı bacı
(Kardaş kucaglamazsa)
Nedi onun kamalı	17. Nenem leyle eylesin
Leyle bilmez neylesin
Eğer leyle bilmezse
Beşig desin belesin
Beşiği başı kozdan
Korhum varyaman gözden
Yaman göz hayın olu
Sürmeni alı gözden	12. Bahçamız inci tutar
Inci birinci tutar
Yoldaşlariv görende
Meni bir sancı tutar	18. Oynadıram yatınca
Beklererem ay batınca
Kolum yastığ ederem
Babav eve gelince
Beşiği başı kuruştan
Bağırdağı gümüştan
Besliyeğ böyük edeğ
İstemiriğ yengiştan	13. Leylev ederem naçar
Ley lev kaf dağın açar
Hudama çoh yalvardın
Beke sucuvdan geçer	19. Kaşarda var serçeler
Birbirini parçalar
Neneni ayırdılar
Kaldı hurda beçeler
Seherden bir yel esti
Sabrım kararım kesti
Var yohum seniv ossun
Mene bu ğemler bestı	14. Ley lev edim yatınca
Belерem ay batınca	20. Kaşlariv yay benimçin
Kiprigiv say benimçin
Men össem sene kurban
Sen össev vay benimçin

Janmam yok benim nâmusu arım
Bir şerr-i fitneyim kavga ararım
Döğüşsem döğerler korkudur zararım
Bu işte ağgubat nedametim var.

Havas çoktur gör talib
Bu işte refâtim şevketim gâlib
Yalnız değılem çoktur musaib
Bejnâmaz olan bin bir cemaatim var.

Böyle ahvalini sen her taraftan
Kuruşun yok alamam ne olur laftan
Eskire vereyim var al sarraftan
Ben böyle bazı sahavetim var.

Tellâ çâğırtırım alem inansın
Mey-i mahub ile meclis donansın
Herkes kesesinden yesin kazansın
Saya varsınlar adaletim var.

Terkeyleye bilmem budur mecazım
Kanda keşfeyledim maksud u razım
Nasıl terk edem bana her gün lazım
Mey guruş hakkında iteatim var.

MİR'ATI, hatmoldu işde destanım
Daima zikreder söyler lisanım
Bâdesiz kalınca sıkılır canım
Benim de böylece adaletim var.

- (1) Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, S. 364
(2) Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Antolojisi, S. 514.
(3) Prof. Dr. Şükrü Elçin, Hızri'nin Şair-nâmesi, T. F. Araştırmaları Yıllığı 1976, S. 55.
(4) Naim Alkan, Türk Halk Edebiyatı, S. 229.

ARAŞTIRMALARI

21. Kurbanam özüm özüm
Yuhısız nece dözüm
Geceni gündüz kimin
Tikmişem sene gözüm	30. Gözlerimnen yaş geli
Dingirleni daş geli
Sen yat men leyle edim
Gör bah nança hoş geli	39. Vay vaydan
Ne biter vay vaydan
Ektim gam bictim hicran
Vurdum yüz taya vayvaydan
22. Leylevin adı nedi?
Şekerden dadı nedi?
Çağırırım ses vermez
Bilmirem derdi nedi?	31. Bala sen
Şekersen balasen
Yoh beş malım, gözüm
İşte canım balasen	40. Der meni
Bağıvden gülen dermeni
Gevlimdeki yazaların
Balam sensen dermanı
23. Leylev edim yatasan
Kızıl güle batasan
Kızıl gül kölge salıp
Kölgesinde yatasan	32. Nedendi
Ne ussu nedendi
Gözüme şiş batıran
Balam yalmaz nedendi.	41. Sene diyim
Ay diyim sene diyim
Bütün zil kiliç desmelsin
Yavrum kurban sene diyim
24. Leylev ederem naçar
Leylev derd ögün açar
Hudama çoh yalvarram
Beke suçıvdan geçer	33. O da senin
Yapılmış oda senin
Kuşca bu ömrüm var
Koy ossun Oda senin	42. Dağlar başı cimedı
Gemli Leyley nemedı
Arhayca kan aqlaram.
Derdim köme kömedı
25. Beşiği bezedeydim
İçindegül basaydım
Ne dedim, sen küstüv
Men dilimi kese ydım	34. Yuhudan kahtım sersem
Seher gülünü dersem
Neynirem dünya malını
Bir öpsem bir kohlasam.	43. Sene dedim
Ay dedim sene dedim
Garip bekesem men
Derdimi sene dedim
26. Bu yurtlar bizim yurtlar
Ceyran kuzusun otlar
Leyle balam demehten
Dilime düşüp kurtlar	35. Dağların karı menem
Gün olursa erimenem
Balam leyle demehten
Ölünce karimenem	44. Bir sene
On iki ay bir sene
Dünyada göz tikmişem
Bir ALLAHA bir sene
27. Develer katar gider
Başbaşa çatar gider
Başına dem düşende
Balasın katar gider	36. Leylev edim yatıyan
Bağ yülüne batgınan
Bağ bülü lölge salıp
Kenarında yatıyan.	45. Leyley kadasın allam
Allam dağlara sallam
Dağlar kaldırmasa
Neney Canına sallam.
28. Giderem yolum dağdı
Gör ne bahçalı bağdı
Men sene leyle ederem
Nağada canım sağdı	37. Kaz geldi kayırdılar
Kanatın ayırdılar
Balası ayrılmazdı
Bir eli zor ayırdılar.	46. Sene diyim
Ay diyim sene diyim
Aç gözleriy yavrum
Derdimi sene diyim
29. Gögde uçan Yeşil kuş
Sal kanatıv bize düş
Gel öpüm yanağıvdan
Seher ossın yola düş	38. Gökde uçan yeşil kuş
Sal kanatıv bize düş
Gel öpüm yanağıvdan
Seher ossın yola düş	47. Leylesine
Mecnun vurgun Leylesine
Kulag verginen yavrum
Garip anay Leylesine.

DERGİMİZİN CİLT VE SAYILARI

Dergimizin ciltlerini tamamlamak için daha önce 63 sayımızın ikinci baskısını yaptırmıştık.

Bu kez de 32, 33, 50, 51, 59, 65, 71, 74, 85, 89, 92, 121; 140; 156; 164 ve 235 No. lu sayılarımızın ikinci basıları yapılmıştır. 31.12.1978 tarihine kadar cilt siparişi veren okuyucularımıza her cilt 125.— liradan gönderilecektir. Ciltlerimiz hazırlanmaktadır. Ocak 1979 dan itibaren ciltlerimiz 150 şer liradır. 1 ilâ 353 cü sayfalarımızın tanesi 5 liradan yollanmaya devam edilecektir.

377

PRİZREN'DE TÜRK MANİLERİ

— 3 —

Derleyen : Nimettullah HAFIZ

Portokalım portokal
Portokaldan çim korkar
Benim var bi yarım
Altın kafesten bakar.

S

Sari papucumun teri
Sen sarartırdın beni
Eger eyamım celirse
Sen de cürsün beni.

Sari papuç tabanı
Sen ne cüzelsın yabani
Senin şahından ben
Oldom dağın çobanı.

89. Sari papuç toz atar
Kız oğlana cüz atar
Oğlan cüzden anlamas
Hep ne yapar kız yapar.

90. Sari, sevdim dilini
Kaybettim her cülümü
Ben cülümsüs olamam
Cetirin bülbülümü.

91. Senin açık batın var
Cünlünde tatın var
O yarlen sen el ele
Yaşamaga hadın var.

92. Sırada sarı sini
Begendim aldım seni
Beş bin lira verirselar
Elimden vermem seni.

93. Soba düşeli hali
Boyi karanfil dali
Cürenler hayran kalsın
Çimin var büle yari.

94. Suların şırıltısı
Sokağın cürültüsü
Cüzleri kamaştırır
Yüzünün parlantısı.

95. Süle niçin benden kaçtın
Yüregimde yara açtın
Canım canan sen canısın
Yüregime ateş saçtın

T

96. Tabaga attım reçel
Bu aylar celir ceçer
Yabancıya cünül veren
Ümri hayfiden ceçer.

97. Unuttum neydi adı
Cünülde kaldı yadı
Seni sevdim seveli
Cüzyaşam kurumadı.

Y

98. Yarımın adı Süzan
Bakışları pek yaman
Duman olur, çül olur
Ona cünül kaptıran.

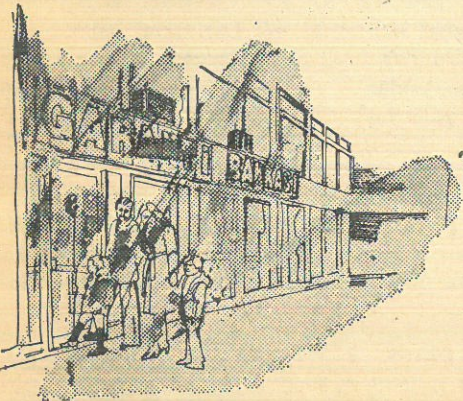
99. Yeni cami çarşısına
Ceçip baktım çarşısına
Ne hiçmettir bayılırim
Ben patlican turşusuna.

100. Yeşil çimen bi oğlan
Her yün bundan ceç oğlan
Beni sana vermeylar
Tut kolomdan kaç oğlan.

ailenizin bankası

Yurdun her köşesindeki
şubeleriyle yakınınızdaki bankadır.
TÜRKİYE GARANTI BANKASI;

TÜRKİYE
GARANTI
BANKASI

(Folklor : 130)

(Bitti)

GEÇEN AYLARIN FOLKLORLA İLGİLİ OLAYLARI

Yazan : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

TÜRK VE AMERİKAN FOLKLORU VE
GELENEKSEL DEĞERLER SEMİNERİ

16 ve 17 Ekim 1978 günleri, Ankara Türk -
Amerikan Derneği'nde «Türk ve Amerikan Folk-
loru ve Geleneksel Değerler» semineri düzen-
lendi.

Türk ve Amerikalı folkloristlerin görsel -
işitsel takdimlerde buldukları, iki gün süreli
seminerde halk müziği, gölge oyunu (Karagöz),
halk masalları, halk oyunları konuları işlendi ve
bu arada dökümanter filmler gösterildi ve Ame-
rikan cazından örnekler verildi.

16 Ekim sabahı Prof. Dr. Necla Aytür baş-
kanlığındaki oturumda Amerikalı Prof. Dr. Wil-
liam R. Ferris (Yale Üniversitesi Öğretim Üye-
si) «Amerikan Halk Öykülerinde Sözlü Afrika
Geleneği» konulu bir bildiri sunmuştur.

Bunu, Dr. Seyfi Karabaş'ın «Türk Halk Öy-
külleri» konusunu içeren bildiri izlemiş; öğleden
sonra, Prof. Dr. Neriman Gürtanın'ın yönetimin-
deki oturumda ilk olarak Dr. Mustafa Arlı «Türk
Halk Sanatları» konulu bir bildiri okumuştur.

Arlı'dan sonra, Prof. Ferris, «Amerikan Halk
Sanatları» konulu bir bildiri okumuş ve «Missis-
sippi» ile ilgili bir film göstermiştir. «Çankırı
Evleri» bir başka filmin gösterilmesinden sonra,
günün bildirileriyle ilgili tartışma yapılmış ve
oturuma son verilmiştir.

17 Ekim sabahı Prof. Ferris «Afro-Ameri-
kan Halk Kültürü» konusunda 15 dakika kadar
konuştuktan sonra, film gösterisiyle de takviye
etmek suretiyle Amerikan folklorundan bir baş-
ka örnek vermiştir.

İskoçya'dan yeni dönen Prof. Dr. Ahmet
Edip Uysal'ın «Türkiye'de Definecilik» konusunu
içeren bildirisinden sonra Doç. Dr. Metin And'ın
«Karagöz ve Türk Mizahı» konulu bildirisi okun-
muştur.

Prof. Dr. William R. Ferris'in, ünlü yazar
William Faulkner'in yapıtlarındaki folklor unsur-
larından söz eden konuşması ile Dr. Seyfi Ka-
rabaş'ın, ünlü yazarımız Aziz Nesin'in öykülerin-
deki folklor unsurlarını içeren konuşmaları iki
günlük seminerin son bildirileri olmuştur.

«Türk ve Amerikan Folkloru ve Geleneksel
Değerler Semineri» baştan sona değin İngilizce
sürdürülmüştür.

**

II. SEYYİT BATTAL GAZİ SEMİNERİ

Eskişehir Valiliği tarafından düzenlenen II.
Seyyit Battal Gazi Semineri 15-17 Eylül 1978
tarihlerinde, Eskişehir'in Seyitgazi İlçesi'ndeki
Battal Gazi Külliyesi'nde yapıldı.

Ünlü Türk - İslâm kahramanının çeşitli özel-
liklerinin ortaya konulduğu seminerde şu bildiri,
ler okundu:

Prof. Dr. Abdülkadir Karahan: «Menkibelerde
ve Edebiyatta Seyyit Battal Gazi».

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver: «Dörtbuçuk
Asır Önce Matrakçı Nasuh İki Tablosundan Es-
kişehir ve Seyyit Battal Gazi'nin Kanuni Dev-
rindeki Görüntüleri».

Süleyman Arısoy: «Mit'leşen Seyyit Battal
Gazi Gerçeği».

İsmail Ali Sarar: «Seyyit Battal Gazi Külli-
yesi, Bu Külliyyede Yetişen Halk Ozanları»

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay: «Es-
kişehir ve Tarihi».

Vecdi Yarman: «Seyyit Battal Gazi'nin Müs-
lümanlık Anlayışı».

Hikmet Dizdaroğlu: «Battal Gazi Destanı'nın
Fetihname ve Gazavatnameler Arasındaki Yeri».

Murat Özmen: «Seyyit Battal Gazi'ye Çağ-
daş Bir Yaklaşım».

İrfan Ünver Nasrattinoğlu: «Afyonkarahi-
sar'da Battal Gazi İle İlgili Araştırmalar».

Mehmet Erbil: «Seyyit Battal Gazi ve Ana-
dolu'nun Türk ve İslâmlaştırılması»

Eskişehir Valisi A. Nazif Demiröz'de gerek
seminerin açılış konuşmasında, gerekse kapa-
nışta yaptığı konuşmalarda, Seyyit Battal Gazi
efsanesini yorumlamıştır.

Geleneksel Battal Gazi şenlikleri münasebe-
tiyle, Eskişehir ve Seyyitgazi'de, halk oyunları
gösterileri de yapılmıştır.

**

XIII. TÜRKİYE AŞIKLAR BAYRAMI

Konya Turizm Derneği tarafından düzenlen-
mekte olan geleneksel Türkiye Aşıklar Bayra-
mı'nın onüçüncüsü 21-29 Ekim 1978 tarihleri ara-
sında yapıldı.

Türkiye'nin her yanından çok sayıda halk
ozanının katıldığı bayramın sonunda, on iki dal
üzerinden değerlendirme yapıldı. Bu arada her
yıl ilk dokuz sıraya girerek, kentin çeşitli yer-
lerinden teşhir edilen şiirlerin sayısı da onbir'e
çıkartıldı.

379

Feyzi Halıcı Başkanlığında Nail Tan, İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Ali Sert, Sami Hamamcı, Ali Rıdvan Bülbül'den oluşan seciciler kurulunun yaptığı değerlendirmeden sonra yarışma sonuçları şöyle açıklandı.

TÜRKÜ DALI : 1. Murat Çobanoğlu 2. Mahmut Çoşkuner 3. Mahmut Taşkaya

ÖYKÜLÜ TÜRKÜ : 1. Şeref Taşlıova, 2. Nuri Çırağı 3. Emircan

ATIŞMA DALI : 1. İlhami Demir 2. Yaşar Reyhani 3. Tatlıca Ali

GÜZELLEME DALI : 1. İsmail Cengiz 2. Nuri Şahinoğlu

DOĞMACA ŞİİR : 1. Veysel Şahbazoğlu 2. İlhami Demir 3. Nuri Şahinoğlu

DUDAKDEĞMEZ : 1. Ali Rahmani 2. Dursun Kurdağı 3. İlhami Demir.

ŞİİR OKUMA : 1. Ozan Arif, 2. Abdul Vahap Ocaman, 3. Osman Feymâni

DOĞMACA-DUDAKDEĞMEZ : 1. Yaşar Reyhani, 2. Ali Rahmani, 3. Şahinoğlu.

DOĞMACA TÜRKÜ : 1. Mehmet Yılmaz, 2. İlhami Demir.

USTA MALI TÜRKÜ : 1. Hilmi Şahballı.

MUAMMA : 15 aşık muammayı doğru olarak yanıtlamıştır.

YILIN 11 ŞİİRİ : 70 şiirli değerlendirmeye tabi tutulduğu şiir yarışmasında ilk 11 sırada yer alan şiirlerin ozanları şunlardır : Halil Karalut, Mustafa Ruhani, Fuat Çerkezoğlu, Kemalettin Bülbül, Abdül Vahap Kocaman, Ozan Arif Şahinoğlu, Şeref Taşlıova, Murat Çobanoğlu (Osman Feymâni) ve Yaşar Reyhani).

**

III. SİLİFKE TÜRKMEN ŞENLİĞİ

Genelkurul Türkmen Şenliği'nin üçüncüsü 23-31 Ekim 1978 tarihlerinde İçel'in Silifke ilçesinde yapıldı.

Şenliğin ilk iki gecesi, Toroslarda yaşayan Türkmenlerin otantik oyunları sergilendi.

Silifkeli folklorist Özcan Seyhan'ın yönetiminde programda şu gösteriler yer aldı:

— Özcan Seyhan yönetimindeki yerel korodan, yerel ezgiler,

— Arap Oyunu,

— Halk doktorluğu (sihrî tedaviler)

— Bebek oyunu (köy kuklası),

— Anam Ali ve Demir Ali ikilisinden Köröğü Oyunu,

— Mut - Çömelek Köyünde Yüzcü Oyunu,

— Toplu Eğlence (Fıkralar, Uzun Havalalar, Taklitler, Yarenlikler ve Tek Oyunlar),

— Erdemli Koyuncu Aşiretinden Kına Gecesi gösterisi,

— Çatak Köyü Cümbüşü,

— Delbekçi Kadınlar (Kadın Oyunları)

— Ermenek Köylü cümbüşü,

— Silifke Kırtıl Ekibinden Mengiler ve Semahlar,

— Silifke Halk Eğitimi Halk Oyunları Ekibinden Silifke oyunları.

Şenliklerin gündüz programlarında da söyleşiler yer almıştır. Hikmet Dizdaroğlu, Ahmet Yıldız ve Vecdi Yarman, çeşitli konuları içeren birer konferans vermişlerdir.

Şenliğin son gecesinde de Mithat Fenmen yönetiminde, çok sesli müzik konseri yer almıştır. Bu programda daha çok halk musikisinden esinlenerek bestelenen yapıtlar sunulmuştur.

**

FEKE KARACAOĞLAN ŞENLİĞİ

4 ve 5 Kasım'da Adana'nın Feke ilçesinde Karacaoğlan Şenliği yapılmıştır. Gökçeli köyünde başlayan şenliklerde halk ozanları ve halk oyunları gösterileri izlemiştir. Ayrıca Karacaoğlan'ın çeşitli özelliklerini vurgulayan konuşmalar yapılmış, ünlü ozanın şiirleri okunmuştur.

Yıllık aboneli : 60,

altı aylık aboneli : 30

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 8, £ 4, DM. 15

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

Besilmeyen yazılar
istenince geri gönderilir

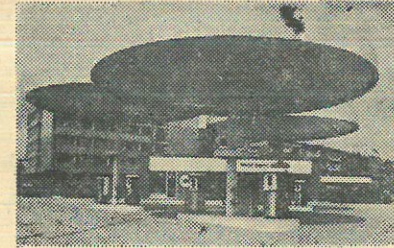
Dizgi ve baskı :

YÖRÜK MATBAASI

İstanbul

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Beton Şemsiyeler altında tam emniyet!..

Hizmete, ikmale ilişkin sorunlar mı gürüyor
gökyerde arabanız için. Fırtınaya tutulmadan
sığınmak gerekir. Mobil'in beton şemsiye-
leri altına.

Mobil

(Basın: 60174/A. 20312 — 131)

EV

sahibi olmak

**SİZİN DE
hakkınızdır**

**YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız**

asırlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın: 60054/A. 20074 — 133)

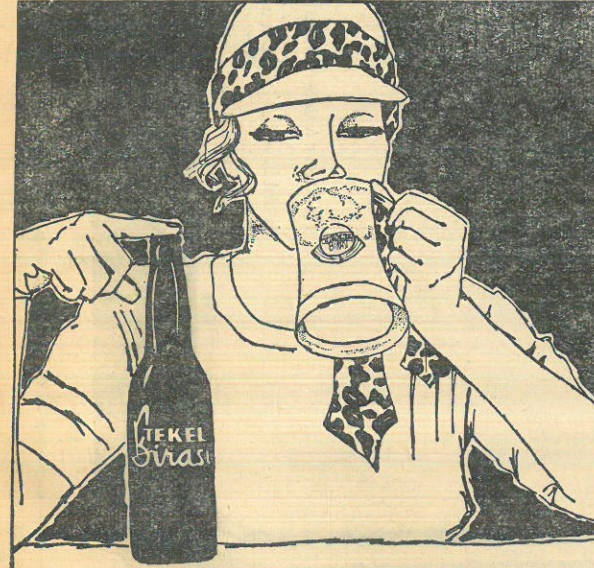

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor: 135)

(Folklor: 134)

**biraların "ASI"
tekel birası...**

(Yeni Ajans: — 136)

(Basın: 60109) — 137)

**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

- Elza - 9 Ekzema merhemli
- Algo - Tablet Ağrı hâpı
- Lokman - Tablet Ağrı hâpı
- Algotrin Analjetik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletlik
- Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz damlası
- Meprol Tablet Sınır hâpı
- Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
- Sel de Gastrin Granüle Mide tozu.
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tablet
- Metegastrin Mide tozu
- Derivit Yara ve yanık merhemli.
- Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
- Dover Tablet Öksürük ve bronşite
- Metekodin Öksürük hâpı
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemli
- Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
- Algo - Wax Nazal Nezle merhemli
- Ma-ka-ta Basur merhemli
- Cuti - Cura Cilt losyonu
- Pedi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç ilacı
- Lokman Kaşe ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. aldm. kutu)
- Deriseptol Yara ve göbek
- Dr. Krom Diş peti

(Folklor: 138)

Son baskı tarihi 29.12.1978

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

KALEPORSELEN

elektrik
tesisatınızda
standart
teknik,
güven ve
emniyettir.

Fabrika ve Merkez: Halkalı Asfaltı No: 170 Sefaköy - İSTANBUL
TEL: 79 12 10-79 12 11-79 09 48
İstanbul İrtibat Büro: Okçu Musa Cad. Tutsak Sok. No: 27 Kat.4
Karaköy - İSTANBUL TEL: 43 56 26-43 02 49
Ankara İrtibat Büro: Sıhhiye Ambarlar Cad. Beyaz Saray Ap. Kat. 1
ANKARA TEL: 29 36 11

İletişim subyosu 27 51 88

(Folklor: 139)

384